BALKAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Tayfun NASUHBEYOĞLU

Ekim 2008/İstanbul

İçindekiler

Giriş
Balkan Coğrafyası
Balkan Kavimlerinin Kökleri
1. Osmanlı Öncesi Balkanlar
1.1. Yunan ve Roma Medeniyeti
1.2. Doğu Roma (Bizans)
1.3. Balkan Coğrafyası ile sınırlı Devletler: Bulgar ve Sırp Devletleri
1.4. Batı Balkanlar (Hırvat, Sloven ve Boşnaklar)
2. Osmanlı Dönemi Balkanlar
2.1. Fetihler
2.2. Millet Sistemi ve Ortodoks Milleti
2.3. Yunanlı Etkisi: Fenerliler
2.4. Beş Adımda Osmanlıdan Bağımsızlık
2.4.1. Karlofça Anlaşması-Sonun Başlangıcı (26 Ocak 1699)
2.4.2. Sırp İsyanı-İlk Ulusal İsyan (1804)
2.4.3. Yunan İsyanı-İlk Kopuş (1830)
2.4.4. 93 Harbi-Büyük Kopuş (1878)
2.4.5. Balkan Savaşı-Etin Kemikten ayrılması (1912/13)
3. Osmanlı Sonrası Balkanlar
3.1. Balkan Hayatının "Avrupalılaşması"
3.2. Osmanlı Mirası
3.3. Birinci Dünya Savaşı
3.4. Balkan Otoriter/Dikta Rejimleri (1918–1941)
3.5. Rus Devrimi Ve Balkan Komünist Partileri
3.6. İkinci Dünya Savaşı
3.7. Yunanistan İç Savaşı, 1944–1948
3.8. Komünist rejimler dönemi (1945–1990)
3.9. Avrupa Birliği Süreci, Komünist Rejimlerin Çöküşü ve Yugoslavya'nın Parçalanması

Giriş

Dile kolay ortalama 500 yıl Osmanlı Devleti balkanlara hâkim olmuş. Balkanlar bizim için çok önemli bir coğrafya. Tarih, dil ve İslam gibi önemli paydalarımız var.

Balkanlara ilgisiz kalmak mümkün değildir. Bu amaçla bölgeyi daha yakından tanımak amacıyla balkan tarihine genel bir giriş yapacağız.

Bu yazıda öncelikle Balkan coğrafyasına göz atacak, burada yaşayan halkların kökenlerine atıfta bulunacağız. Sonrasında Osmanlıyı merkeze alarak üç ana başlıkta konuyu özetlemeye çalışacağız. Osmanlı Devletinin Balkanları feth etmeğe başladığı tarihe kadar ki süreci anlatıp bölgenin geçmişine gideceğiz. Osmanlı Dönemi ve özellikle 19 ve 20. yüzyılın başına kadar olan dönemi biraz daha ayrıntılı anlatacağız. Ve son olarak ta Osmanlı Sonrası Balkanların durumunu ele alacağız.

Balkan Coğrafyası

Balkan terimi, ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi anlamına gelen Türkçe bir terimdir. Yarımada ile kuzeydeki Karpatlar'ı birbirinden ayıran büyük dağ silsileleri, Balkan halkları arasında sınır oluşturucu niteliktedir, bölgenin doğal bir merkezi yoktur.

Yahya Kemal "Türk'ün gönlünde nehir varsa Tuna'dır, dağ varsa Balkan'dır" demişti.[1]

Bölgenin temel nehir sistemini Tuna nehri ile Tuna'ya dökülen Drava, Tisa, Sava, Morova, İsker, Seret ve Prut nehirleri oluşturmaktadır. Tuna tarih boyunca, askeri istila, ticaret ve seyahatin başta gelen rotasını teşkil etmiştir. Bu büyük nehir sadece, kayalıklarla kaplı ve seri akıntılarla dolu dar bir bölge olan Demirkapı'da geçiş için bir engel oluştura gelmiştir. Diğer önemli nehirler olan Vardar, Struma ve Meriç Ege denizine akmaktadır.

Stratejik açıdan Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunan Balkan Yarımadası, hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçit olarak cezb edici olduğunu kanıtlamıştır.[2]

[1] A. Haluk DURSUN, Nil'den Tuna'ya Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006 (1. Basım 2000), S: --------

[2] Barbara JELAVİCH, Balkan Tarihi C:1 18. ve 19. Yüzyıllar, Küre Yayınları, İstanbul, 2006 S:1–3

Balkan ülkelerinin yüzölçümü ile Anadolu'nun yüzölçümü hemen hemen aynıdır. (Bak Tablo Günümüz Balkan Ülkeleri ve Bölgeleri)

Günümüz Balkan Ülkeleri ve Bölgeleri [3]

	Ülke	Yüzölçüm km^2	Nüfusu	
1.	Arnavutluk	28.748	3.619.778	(2008 verileri)
2.	Bosna-Hersek	51.209	4.590.310	Temmuz 2008 verileri
3.	Bulgaristan	110.910	7.262.675	Temmuz 2008 verileri
4.	Hırvatistan	56.542	4.491.543	Temmuz 2008 verileri
5.	Karadağ	14.026	672.000	2003 verileri
6.	Kosova	10.887	2.126.708	2007 verileri
7.	Makedonya	25.333	2.061.315	Temmuz 2008 verileri
8.	Romanya	237.500	22.246.862	Temmuz 2008 verileri
9.	Sırbistan	77.474	8.000.000	Tahmini
	Sancak/Sırbistan Toplam 8.687 km^2	4499	530.000	2002 verileri 353.350 Boşnak Müslüman, 176.650 Sırp-Karadağlı ve Arnavut
	Sancak Karadağ	4188		
10.	Slovenya	20.273	2.007.711	Temmuz 2008 verileri
11.	Yunanistan	131.940	10.722.816	Temmuz 2008 verileri
	Batı Trakya	8.578	350.000	
	Toplam (1)	753.359	65.061.940	
12.	Trakya (Türkiye)	23.764		
13.	Toplam (2)	**777.123**		
14.	Türkiye/Anadolu	**790.814**		
15.	Türkiye	814.578		

Balkan Kavimlerinin Kökleri

Balkanların ilk sakinleri birçok kaynakta bugünkü Arnavutların atası olarak kabul edilen İlliryalılar[4] ve Trakyalılardır.[5] Rumen ulusunun ataları, Trakyalıların bir kolu olan Daçyalılardır. Yunanlıların ataları Helenler iken Sırp, Hırvat, Sloven, Boşnak ve bir görüşe göre Makedon ve Bulgarların ataları Slavlardır. (Bkz: Özet Tablo)

Balkan Milletlerinin Kökenleri (Özet Tablo)

[3] Balkanlarda Gelecek Tasavvuru Balkan Sempozyumu, İHH, İstanbul, 2008

[4] İlliryalılar, Morova vadisinin batısından Adriyatik'e uzanan bölgede yaşamışlardır.

[5] Trakyalılar, Ege'den Tuna'nın kuzeyine doğru uzanan topraklarda nehrin doğu tarafında yaşamışlardır. Trakyalılar, M.Ö. 5. yüzyılda örgütlü bir devlet kurdular.

1. Osmanlı Öncesi Balkanlar

Osmanlı'dan önce Balkanları da içine alan büyük medeniyetler kurulmuştur. Bugünkü Avrupa'nın da düşünsel temellerini oluşturan Yunan Medeniyeti, Roma ve Bizans imparatorlukları bölgede uzun yıllar hüküm sürmüşlerdir. Sırp, Bulgar, Hırvat ve Boşnaklar ise değişik zamanlarda devletler kurmuş olmakla birlikte bu devletler yüzölçümü olarak balkan coğrafyasının dışına taşamamış ve kısa ömürlü olmuşlardır. Bu sebeple bunlara sadece tarihi bilgi olarak değinilecektir.

1.1. Yunan ve Roma Medeniyeti

İlk büyük Avrupa medeniyeti, o vakitler kendilerini Helenler, ülkelerini ise Hellas olarak isimlendiren Yunanlılar tarafından Ege Denizi ada ve sahillerinde kuruldu. M. Ö. 1600–1200 yılları arasında Yunanistan'da ileri bir Bronz çağı medeniyeti gelişti.

Sonraki Batı Avrupa düşünce kalıplarını son derece derinden etkileyen klasik Yunan Medeniyetinin büyük mirası, temelde, M. Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda Atina'da tesis edilen medeniyete dayanır. 5. yüzyıl Atina'sının mimarisi; günümüze dek özellikle kamu binalarının mimarisini derinden etkilemiştir.

Karadeniz sahil şeridinde ve Adriyatik sahilinde birçok şehir kuran yunanlılar din, dil ve kültür itibariyle ortak olmalarına karşın süreğen iç çatışmalar ve savaşlarla güçlerini tükettiler. Bu yüzden, Makedonyalı Filip'in saltanatıyla (M. Ö. 359–336) birlikte Makedonya'da zuhur eden büyük askeri güce karşı koyamadılar.

Aynı sıralarda, İtalya'da bir diğer emperyal güç zuhur etmekteydi. Romalılar, Adriyatik'in öte yakasına doğru ilk olarak M. Ö. 3. yüzyılda harekete geçti. M. Ö. 148 yılında Makedonya'yı ele geçirdiler. İki yıl sonra Yunan şehirlerinin Yunan Birliği (Aechaean League) güçlerini yenerek Yunanistan'ı ilhak ettiler.

Romalıların etkisi köklü oldu. Romalıların yönetimi altında geçen yüzyıllar içerisinde nüfus büyük ölçüde Romalılaştı. Bazıları orduya ve yönetime katıldı; dilleri de dahil olmak üzere Romalıların yaşam tarzları benimsendi.

Roma imparatorluğu, M. S. 3. 4. ve 5. yüzyıllarda Gotların, 4. ve 5. yüzyıllarda Hunların, 6. ve 7. yüzyıllarda Avarların, Slavların ve Bulgarların, 9. ve 10 yüzyıllarda Macarların, 10 ve 11. yüzyıllarda Peçeneklerin, 12. ve 13. yüzyıllarda Kumanların ve yine 13. yüzyılda Moğolların saldırılarına maruz kaldılar. Hunların ve Moğolların bir kısmı akıncılar olarak geldiler geniş alanları zapt edip yağmaladıktan sonra çekip gittiler. Buna karşın, Slavlar,

Macarlar ve Bulgarlar yerleşmeyi seçtiler. Böylelikle balkanların terkibi önemli ölçüde değişmiş oldu.[6]

1.2. Doğu Roma (Bizans[7])

Roma imparatorluğu 395 yılında ikiye bölündü. Doğu Roma İmparatorluğunun gelişimi, Balkan tarihinin şekillenmesinde belirleyici unsur oldu. Bu imparatorluğun merkezini eski bir yunan şehri olan Bizans (Byzantium) oluşturacak ve bu devlete ismini verecekti. Kostantin 330 yılında Bizans imparatorluğunun başkenti olacak Kostantinopol (İstanbul) şehrini kurdu. Defalarca fetih girişimlerine maruz kalan bu şehir, sadece iki kez, 1204[8] ve 1453 yıllarında ele geçirilebildi.

Roma İmparatorluğunun bölünmesinden sonra İstanbul, Doğu Hıristiyan veya Ortodoks Kilisesi'nin merkezi halini aldı. Roma Kilisesi'nin dilinin Latince olarak kalmasına karşın, Bizans Kilisesi'nin dili Yunanca idi. Balkan halklarının çoğu; Sırplar, Rumenler, Bulgarlar ve Yunanlılar, temelde İstanbul'daki dini gelişmelerden etkilendiler. Ayrıca Bizans vasıtasıyla Ruslar da Hıristiyanlığı benimseyerek, Ortodoks dünyasının bir parçası haline geldi.

İstanbul hiyerarşisi başlangıçta Roma'nın egemenliğini tanımış olmakla beraber 1054 yılında bir daha eski birliğe dönmemek üzere kopuş gerçekleşti. Bu iki kilisenin akidesi ve ayin şekli tedricen birbirinden uzaklaştı. Hepsinden önemlisi, kilise ile devlet arasındaki ilişki Doğu ve Batı'da birbirinden bariz bir biçimde farklıydı. **Ortodoks sistemde, kiliselerin geneli seküler yöneticinin iktidar ve otoritesini desteklemekte, devletin nüfuzuna**

---

[6] Barbara JELAVİCH, a.g.e. C:1, S:4–10

[7] Bizans adı nereden geliyor: Bizans İmparatorluğu kavramı tarihçilerin bir icadıdır ve İmparatorluğun hayatta olduğu dönemde hiçbir zaman kullanılmamıştır. İmparatorluğun Yunanca adı Basileia tön Romania (Roma İmparatorluğu) veya sadece Romania idi. Doğu Roma halkı da kendisini Romalı olarak adlandırırdı. Türkler ve Araplar ise Rum kelimesini kullanırlardı. Batı Avrupa'da imparatorluktan "Bizans" diye bahsedilmeye başlanması Alman tarihçi Hieronymus Wolf'un 1557 yılında Corpus Historiae Byzantinæ adlı eserinin yayımlanmasının ardındandır. 1648 yılında Byzantine du Louvre (Corpus Scriptorum Historiæ Byzantinæ) ve 1680 yılında da Du Cange'nin Historia Byzantina adlı eserlerin yayımlanmasından sonra Montesquieu gibi Fransız yazarların arasında Bizans kelimesi popüler hale geldi. (wikipedia ansiklopedisi bizans maddesi)

[8] Dördüncü Haçlı seferi (1200–1204) yılları arasında gerçekleşti. Papa III. İnnocentius, Kudüs'ü kurtarmak maksadıyla; tüm Avrupa'yı sefere davet etti. Toplanan ordunun emir komutası İtalyan Bonifacio'ya verildi. Ordunun Mısır'a çıkması planlandı ise de, Konstantinopolis'te isyan çıkması ve Bizans tahtının el değiştirmesi üzerine Bonifacio, Mısır yerine Konstantinopolis'e yöneldi. Haçlı Ordusu Kudüs yerine Konstantinoplis'i işgal etti ve Bizans İmparatorluğu yerine bir Latin İmparatorluğu kuruldu. Fakat bu imparatorluk fazla yaşamadı (1204–1261). 1261 yılında Bulgarların ve İznik'e kaçan Bizanslıların hücumları sonucu yıkıldı. Bizans İmparatoru Mihail VIII. Palaiologos Konstantinopolis'e gelerek imparator oldu. (wikipedia ansiklopedisi haçlı seferleri maddesi)

doğrudan doğruya meydan okumamaktaydı. Dolayısıyla, siyasi ve dini liderlik, dâhili ve harici ortak düşmanlara karşı birlikte hareket etme eğilimindeydiler.

Ortaçağda Bizans kültürel, sanatsal ve mimari vs. yönden balkanlar ve Rusya için örnek teşkil ediyordu. Ortaçağ Balkan medeniyeti, özü itibarıyla bir Bizans medeniyetidir.[9]

1.3. Balkan Coğrafyası İle Sınırlı Devletler

Bulgar ve Sırp Devletleri

Bir Hint-Avrupa halkı olan Slavlar, 6. ve 7. yüzyıllarda Tuna sınırını geçip Balkan yarımadasının büyük bir kısmını işgal ettiler. Daha önceki işgalcilerin birçoğundan farklı olarak Slavlar, işgal ettikleri topraklara yerleşip köylülüğe başladılar. Müstakbel Bulgar, Hırvat, Sırp ve Sloven Ortaçağ devletlerinin temeli böylece atılmış oldu. 9. yüzyılda Slav halkları Ortodoksluğu kabul ettiler.

Sırpların çoğu, 8. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Bulgarların ve Bizanslıların yönetimi altındaki topraklarda yaşadı. Bizans İmparatorunun Bulgarların bağımsızlığını ortadan kaldırdığı 1018 yılından sonra Sırp liderleri daha iyi bir konum elde etti. Zamanla, biri sonraları Karadağ adını alacak olan dağlık bölgedeki Zeta, diğeri ise daha ileri bir tarihte doğuda zuhur eden Raşka olmak üzere iki devlet kuruldu.

Bizans Zulmü

Bulgarlar en büyük katliamı 1014 yılında yaşadılar. Bizans İmparatoru II. Basileios (963–1025) Bulgarlara karşı galibiyet elde etti. Ancak tarihte eşine az rastlanır bir gaddarlık örneği göstererek tam ondörtbin Bulgarı esir alarak gözlerini çıkarttı. Her yüz esirden birisinin tek gözünü sağlam bıraktı ki yenilen orduyu anayurtlarına geri götürebilsin.[10]

9. yüzyılın sonlarında Kiril alfabesi[11], Bulgarlar, Sırplar ve Rusları kapsayan Ortodoks Slavlar tarafından benimsendi.

---

[9] Barbara JELAVİCH, a.g.e. C:1, S:11–13

[10] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:18–19

[11] Kiril Alfabesi; Bizans İmparatoru, Kiril ve Medody isimli iki kardeşi, Roma'yı temsil eden misyonerlerle mücadele etmek üzere Orta Avrupa'daki Büyük Moravya Krallığına gönderdi. Bu iki kardeş, Glagolitik diye isimlendirilen bir Slav alfabesi üretti ve yardımcılarıyla birlikte Selanik'teki evlerinin yakınlarında konuşulan dili kullanarak dini eserleri Yunancadan Slavcaya tercüme teşebbüsünde bulundu. Moravya'daki çabaları akamete uğrayan bu iki kardeşin ölümünün ardından, onların Moravya'yı terk etmek zorunda bırakılan müritleri 885 yılında Bulgaristan'a iltica ettiler. 893 yılında yeni başkent yapılacak olan Preslav'ı merkez kabul eden müritler, dini metinleri tercüme etmeyi sürdürdüler. Eski Bulgarca yada Kilise Slavcası, sonraki yüzyıllarda Slav Otodoks kiliselerinin ve Slav biliminin dili haline geldi. Yunancaya daha uygun hale getirmek için orijinal Glagolitik alfabede değişiklikler yapıldı ve ortaya Kiril alfabesi çıktı.

Sırbistan Krallığı I. Stefan Nemanya (1168–1196) döneminde kuruldu. Ortaçağ Sırp devleti gücünün zirvesine Stefan Duşan (1331–1335) zamanında erişti.

Stefan Duşan, 1346 yılında kendisini Sırpların ve Yunanlıların imparatoru ilan etti ve daha sonra Bulgarları ve Arnavutları da bu unvanın kapsamına kattı. Sırbistan, Duşan'ın yönetiminde Adriyatikten Ege'ye kadar uzanan topraklarıyla Balkanların önde gelen gücü halini aldı.

Stefan Duşan

Nemanya hanedanlığı son hanedan Stefan Uroş (1355–1371) 1371 yılındaki ölümüyle sona erdi. Sırp toprakları birbiriyle rekabet halindeki asilleri tarafından parçalara ayrıldı.[12]

1.4. Batı Balkanlar (Hırvat, Sloven ve Boşnaklar)

Balkan halklarından sadece Hırvatlar ve Slovenler Katolik inancını benimsemişlerdir. Hırvat ve Slovenler bölgenin kuzeybatısına yerleştiler. Slovenlerin tarihte bağımsız bir güç olarak devlet kurduğunu göremiyoruz. Sadece Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bağımsız devlete sahip oldular. 748 yılında Frank Krallığı'nın bir parçası haline gelerek sıkı bir şekilde Katolik[13] inancına bağlandılar. 14. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu halkın iskân etmiş oldukları topraklar Habsburg İmparatorluğu'nun kontrolü altına girdi.

Hırvatlar ise güneyde, Sava ve Una nehirlerinin kuzeyindeki topraklarda ve Adriyatik'in sahil şeridinde bağımsız bir devlet kurdular. Kral ünvanı alan ilk yönetici, Tomislav (910–928) oldu. Devletin merkezi, Dalmaçya sahilindeki Biograd idi. Hırvatistan, Zvonimir'in saltanatı döneminde Katolik mezhebini tercih ederek Katolikliğin ve Batının tesiri altına girdi.

Boşnaklar ise ne Ortodoks ne de Katolik mezhebini benimsediler. Dönem dönem Katolik inancını benimsemeleri yönünde büyük baskılara maruz kalsalar da mezheplerinden vazgeçmediler. (bogomil mezhebi[14]) Kısa bir süre için Bosna Krallığı da vücut buldu. Stefan Tvrtko (1353–1391) Bosna'nın ilk banı, yani valisi oldu. Ülke o sıralarda Macaristan'a bağlı

---

[12] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:14–20

[13] Katolik sözcüğü, Yunanca katholikos (evrensel) kelimesinden türetilmiştir. Katolikler, Roma Katolik Kilisesi mensubu olup, Hıristiyan dünyasının en yaygın mezhebini meydana getirirler. İsa'nın ilk havarilerinden Petrus tarafından kurulmuştur.

[14] Bu Bulgar kökenli mezhep, 10. yüzyılda kendisine "Bogomil" (Allah tarafından sevilen) adı verilen bir rahip tarafından kurulmuştu. Sırbistan'dan İstanbul'a uzanan Ortodoks coğrafyası içinde gelişen mezhep, geleneksel Hıristiyan öğretisiyle arasındaki büyük fark nedeniyle, "sapkın" (heretik) bir akım olarak görülüyordu. Bogomillerin inançları arasında; Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediği, bunun bir ilüzyon olduğu düşüncesi vardı. Dolayısıyla Bogomiller Haç kültüne itibar etmiyorlar, hatta yanlış inancın bir ifadesi olduğu için Haç'a tepki duyuyorlardı. Vaftize ve Hıristiyanlığın en temel ritüellerinden biri olan ekmek-şarap ayinine de karşıydılar. Ayrıca, Katolik ve Ortodoksların aksine, Eski Ahit'i kutsal bir kaynak olarak tanımıyorlar, yalnızca Yeni Ahit'i (İncil) benimsiyorlardı. Harun Yahya, Gizli El Bosna'da, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997

idi. 1377 yılında Tvrtko "Sırpların, Bosna'nın ve Hırvatların" kralı unvanıyla krallık tacını giydi. Ölümünden sonra krallık iç çatışmalar ve dış istilalar sonucu yıkıldı.[15]

Balkanlar üzerine Osmanlı fetihleri başladığında bölgede istikrarsız bir Bizans, Sırp ve Macar Devletleri bulunmaktaydı. Bugünkü modern devletlerin temelleri o yıllarda -14. yüzyıl- atılmıştı. Bölgede ya bağımsız yada özerk bir şekilde yer alıyorlardı.

Balkanlar'daki birçok siyasi örgütlenmenin kısa ömürlü oluşunun nedeni siyasi iktidarın, halkın çoğunluğuyla doğrudan ilişki içinde olan ve onları kontrolü altında bulunduran yerel ileri gelenlerin ellerinde bulunması sebebiyledir. Halkın çoğu geçimini rençberlik veya hayvancılıkla sağlıyordu. Denize yakın bölgelerde yaşayanlar denizci, balıkçı veya korsan olabiliyordu. Kendi arazisini ekip biçenler daha talihli idi. Buna karşın, eşrafın veya kilisenin arazilerini ekip biçen ve değişik serf[16] koşulları altında toprağa bağlı hale getirilmiş insanlar için hayat daha zordu.[17]

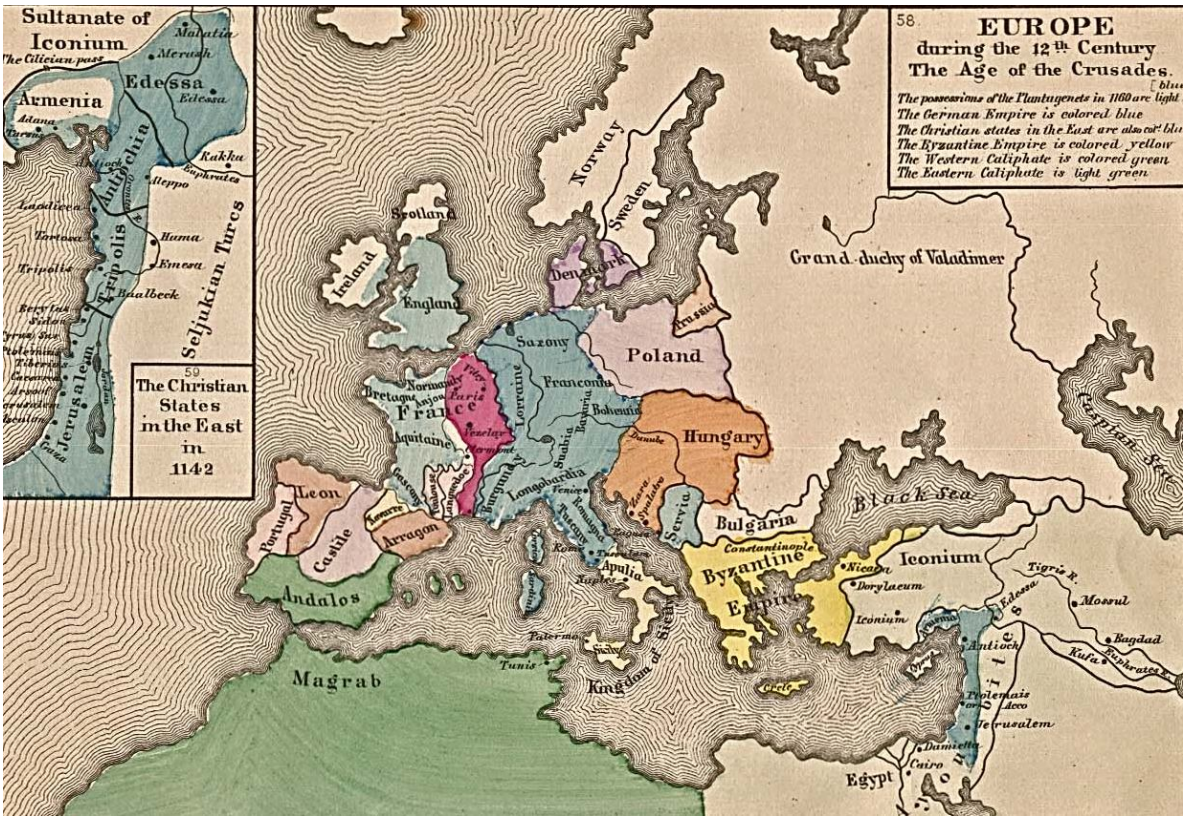

12. yüzyılda Avrupa

[15] Barbara JELAVİCH, a.g.e. C:1, S:27

[16] Serf, feodal dönemde güçlü beylerin, derebeylerinin, senyörlerin egemenliği altında toprakla uğraşan kişilerdir. Bu insanlar topraktan aldıkları ürünün bir bölümünü kendileri kullanırken bir bölümünü de güvenliklerini sağlamaları için senyörlere verirlerdi. Bu sistem daha çok 10 – 15. yüzyıllarda güçlüydü.

[17] Barbara JELAVİCH, a.g.e. C:1, S:30

2. Osmanlı Dönemi Balkanlar

Osmanlı Devleti yönünü ilk günden beri Balkanlara çevirmişti. Yavuz Sultan Selim dönemine kadar Osmanlının Balkanlardaki toprak büyüklüğü ile Anadolu'daki toprak büyüklüğü haritalardan da görebileceğimiz gibi birbirine yakındır.

Osmanlı Dönemi Balkanları incelerken kronolojik bir sıralama yerine önemli gördüğümüz bazı başlıkları ele alacağız.

2.1. Fetihler

Osmanlı ilerleyişinde, her biri devlete yeni topraklar katan son derece kudretli bir dizi sultanın liderliği muazzam etkili oldu. I. Murad (1360–1389), önce Edirne'yi aldı (1360). Daha sonra ise, Meriç Nehri üzerinde (çirmen muharebesi) 1371 yılında elde ettiği zaferin ardından Bulgaristan, Makedonya ve Güney Sırbistan topraklarını hâkimiyeti altına almayı başardı. Sofya 1385, Niş 1386, Selanik ise 1387 yılında ele geçirildi. Yıldırım Bayezid (1389–1402) döneminde fetihler devam etti. Tırnova 1393 yılında alındı. Eflak Osmanlı'ya tabi hale getirildi.

Türklerin Arnavutlarla ilk temasları, Bizans imparatorunun hizmetinde ücretli askeri birlikler olarak buralara geldiklerinde olmuştur. 1338 yılında, 2000 askerden meydana gelmiş bir birlik, imparator III. Andronikus adına, Aydın'dan yola çıkarak Arnavutluğa ayak basmış ve büyük ganimetler elde ederek tekrar geri dönmüştür.

Osmanlıların, Avrupa topraklarındaki ilk fetihleri 1352 yılında gerçekleşmiştir. Evvela Gelibolu sahil kalelerinden Çimpe alınmış, bilahare bütün Trakya yarımadası fethedilerek 1365 yılında Edirne, Osmanlı Devletinin payitahtı olmuştur.[18]

Evlâd-ı Fâtihân, Anadolu'dan Rum ili yakasına geçüp din-i mübin uğruna hizmette bulunanlara denir.[19]

Osmanlı ilerleyişini durdurabilmek için birçok haçlı seferi düzenlendi. Balkanlar'da gerçekleştirdikleri fetihleri durdurmak için düzenlenen son Haçlı seferi Varna savaşı (1444) Osmanlı'nın kesin zaferiyle sonuçlandı.

1453 yılında İstanbul fethedildi. (İstanbul'da o yıllarda aşağı yukarı ellibin nüfuslu bir şehirdi.)

1463 yılında Bosna alındı; Bosna'nın komşusu Hersek ise 1482 yılında düştü.[20]

---

[18] Peter BARTL, Millî Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878–1912) Bedir Yayınevi, İstanbul, 1998, S:19–20

[19] A. Haluk DURSUN, a.g.e. S:94

[20] Barbara JELAVİCH, a.g.e. C:1, S:33–37

Osmanlı devleti Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1521 yılında Belgrad alındı. 1526 yılında yapılan Mohaç savaşında Macar Kralı II Layoş'a karşı alınan zafer önemli siyasi değişikliklere yol açacaktı. Erdel de dâhil olmak üzere Macar topraklarının büyük bir bölümü Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Daha sonra, Macar topraklarının geri kalan kısmı Habsburg İmparatorluğunun bir parçası haline geldi.

Büyük zaferlerin elde dilmesine rağmen Osmanlı orduları ilerleyişini sürdüremedi. 1529 yılında Viyana kuşatıldı ancak başarı sağlanamadı.

Kıbrıs 1573, Girit ise 1669 yılında fethedildi. Podolya, 1676 yılında Lehistan'dan alındı. Budin 1686 yılında, Belgrad ise 1668 yılında alındı.

1699 tarihli Karlofça Antlaşması, Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Modern Avrupa tarihinin önde gelen barış antlaşmalarından biridir. Osmanlı Devleti, Hıristiyan güçlere karşı ilk kez kalıcı olarak toprak kaybına uğradı.

1768–1774 Osmanlı –Rus Savaşı sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya, Ortodoks Hıristiyanları himaye etme hakkını elde ederek, Osmanlı içişlerine karışma fırsatını yakalamıştır.

Osmanlı Padişahı, 11 Mart 1870 yılında yayınladığı bir fermanla Bulgar Kilisesinin Rum Ortodoks Kilisesinden ayrılışını onayladı.

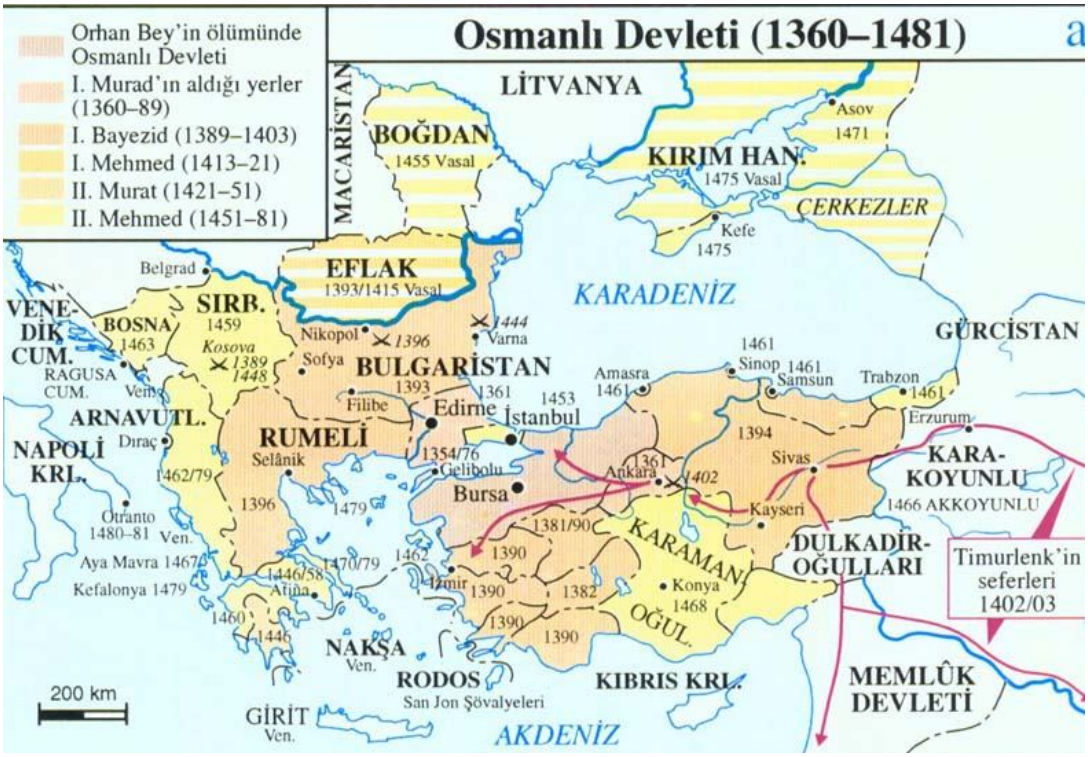

2.2. Millet Sistemi ve Ortodoks Milleti

Osmanlı Devletinde ehli kitap olan dinlerin mensupları cemaatler halinde örgütlenmekte ve millet diye isimlendirilmektedir. 18. yüzyıla gelindiğinde, Ortodoks[21] milleti dışında, Gregoryen Ermeni Milleti, Katolik Milleti ve Yahudi Milleti vardı; ancak bunların sayıları Ortodokslarınkinden bir hayli azdı. Ortodokslar için en önemli adım 1454 yılında, İstanbul'un Fethinin hemen ardından atıldı.[22]

İstanbul, 6. yy'dan itibaren Hıristiyanlık âlemindeki dini tartışmaların önemli bir kesimini oluşturan Ortodoksluğun da merkezidir. İstanbul'un fethinden sonra, Gayri Müslim olan toplumların yaşayışına dair düzenlemeler, Fatih Sultan Mehmet'in çıkardığı fermana bağlanmış, böylece adına Fener Rum Patrikhanesi de denilen Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin yasal statüsü süreklilik kazanmıştır.

Fener Rum Patriği içerisinde Rumların etkisi büyüktü. Diğer balkan halkları zamanla bu merkezden ayrıldılar. Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanan ülkeler kendi kiliselerini kurdular.

2.3. Yunanlı Etkisi: Fenerliler/Fenerli Oligarşi

Osmanlı Devletinde gayrimüslimler özgür bir şekilde yaşamışlar, inançlarının gereğini yerine getirmişlerdir. 18. yüzyıla gelindiğinde Yunanlılar, sadece diğer Hıristiyanlara nispetle değil, aynı zamanda Müslümanların çoğuna nispetle de ayrıcalıklı bir statü elde etmiş bulunuyordu.

Osmanlı Devletinin duraklama ve gerileme dönemlerinde diplomasi önemli bir yer tutmağa başladı. Avrupa ile olan diplomatik ilişkilerin gelişmesi, çeşitli siyasi anlaşmalar sonucu batı dillerini bilen tercümanlara ihtiyaç duyuldu.

Bunlardan en önemlileri merkezi İstanbul'da olan Fenerli oligarşi idi. İsimlerini çok sayıda Ortodoks Hıristiyan'ın yaşadığı ve Patrikliğin bulunduğu Fener semtinden alan bu gurubun büyük bölümü Yunan uyrukluydu; ancak aralarında Helenleştirilmiş İtalyan, Rumen ve Arnavut ailelerde vardı. Fenerliler güçlerini, temelde devlette üstlendikleri yüksek görevlere ve bu görevler sebebiyle kendilerine verilen pahada yüklü hediyelere borçluydu.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkeleriyle olan ilişkilerinde tercümanlık görevini üstlendiler.

Bu meslekteki becerileri sayesinde Yunanlılar, Osmanlı idaresinin dört önde gelen makamını kontrolleri altına aldılar. Bunlar, Dışişleri daimi sekreterine yakın bir konumu ifade

---

[21] Ortodoks kelimesi Yunanca "orthos" doğru, düzgün ve "doxa" düşünce, inanç sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur

[22] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:54

eden baştercümanlık, donanmanın başkaptanlığı, Yunan adaları arasında aracılık şeklini alan bahriye tercümanlığı ve Romanya'nın Eflak ve Boğdan eyaletlerinin idaresidir.

Başlangıçta Fenerli Rumlar Müslüman olmamaları nedeniyle Osmanlı yönetiminden uzak kaldılar. Ancak Fenerli Rum ailelerin çocuklarını Avrupa şehirlerinde öğrenim yapmak için göndermeleri ve Fenerli Rumların dinsel yakınlık nedeniyle İstanbul'daki Avrupalılarla yakın ilişkilere girmeleri sonucu Avrupa dillerini Müslüman Osmanlılardan daha iyi bilir duruma gelmelerine yol açtı. Müslümanlar genellikle Arapça ve Farsça gibi yabancı dilleri öğrenmekteyken Rumlar daha çok Latince, Fransızca, İtalyanca, Almanca gibi dilleri biliyorlardı. Bu dilleri bilmeleri Osmanlı Devleti'nin Avrupa ülkeleriyle olan dış ilişkilerinde önem kazandı ve özellikle 17. yüzyılda Fenerli Rumlar tercüman olarak Osmanlı Devleti'nin hizmetine girdiler.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine denk gelen bu dönemde Fenerli Rumların tercümanlık rolü çok daha önem kazandı. Çünkü Osmanlıların bu dönemde imzaladığı antlaşmalarda genel olarak toprak kaybı söz konusuydu ve antlaşma müzakerelerinde Avrupa dillerini iyi bilmek çok daha fazla önem taşıyordu. Fenerli Rumlar Avrupa dillerini iyi bildikleri için bu göreve en uygun Osmanlı vatandaşlarıydılar.

Yüksek mevki elde eden ilk fenerli, Köprülü Ahmed tarafından 1669 yılında baştercüman yapılan Panagiotis Nikousios'tu. En ünlü Fenerli devlet adamı, 1673 yılından 1709 yılına kadar baştercüman olarak görev yapan **Aleksandros Mavrokordatos** oldu. Aleksandros Mavrokordatos Merzifonlu Kara Mustafa Paşa döneminde de görevine devam etti ancak II. Viyana Kuşatmasının başarısızlığa uğraması sonucu gözden düşerek görevden alındı. Bir süre saraydan uzak kalmasına rağmen Aleksandros Mavrokordatos sonunda tekrar saraya döndü. Aleksandros Mavrokordatos'un yıldızı özellikle 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması'nın müzakereleri sırasında parladı. Her ne kadar bu antlaşma toprak kaybıyla sonuçlanmışsa da antlaşmanın müzakereleri sırasında gösterdiği başarı takdirle karşılandı ve emekliye ayrıldığında oğlu onun yerine Nikolas Mavrokordatos baş tercüman yapıldı.

17. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan vilayetlerinin beylerini yerli asillerden seçmekteydi. Bazen bu vilayetlerin beylerinin oğulları Osmanlı Devletine isyan etmelerini önlemek için İstanbul'da rehin tutulurlardı. Bu geleneğe uygun olarak rehin tutulan Dimitri Kantemiroğlu'nun ülkesine Boğdan beyi olarak geri döndükten sonra Rusya ile birleşip Osmanlı Devletine isyan etmesi Osmanlıların yerli asillere olan güvenlerini kaybetmelerine sebep oldu. Bu sırada baş tercüman olan ve sarayın güvenine sahip olan Nikolas Mavrokordatos 1711 yılında sadrazam Baltacı Mehmed Paşa tarafından Boğdan beyliğine atandı. Bu tarihten sonra 18. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'nin baş tercümanları,

Eflak ve Boğdan beyleri hep (Mavrokordatos ailesi dâhil) Fenerli Rum ailelerinin arasından seçildi.

Fenerli Rumlar zamanla Eflak ve Boğdan eyaletlerinde güçlendiler ve kendilerine olan güvenleri arttı. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devriminden etkilenerek Osmanlı Devleti'nden bağımsız olma düşüncesini gütmeğe başladılar. 19. yüzyılın başlarında Osmanlı Devletinin Boğdan eyaletine bey olarak atadığı Konstantin İpsilantis'in oğlu olan Aleksandros İpsilantis, Filiki Eterya Derneğinin[23] başına geçerek Yunan Bağımsızlık Savaşını başlattı. 1829 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınmasından sonra birçok Fenerli Rum yeni kurulan Yunanistan Krallığında yüksek kademelerde görevlere getirildiler. Hatta bazı Fenerli Rumlar Yunanistan'ın elçisi olarak İstanbul'a geri bile gönderildiler. Bu tarihten sonra Osmanlılar eskiden çok güven besledikleri Fenerli Rumlara kendi ülkelerine ihanet etmiş gözüyle baktılar. Bir daha Fenerli Rumlara devletin yüksek kademelerinde görev verilmedi. Böylece Fenerli Rumların Osmanlı Devletindeki etkileri büyük ölçüde azaldı.[24]

2.4. Beş Adımda Osmanlıdan Bağımsızlık

Balkanlar 17. yüzyılın sonu itibariyle adım adım Osmanlı'dan kopmuşlardır. Biz bu adımlardan 5 tanesini kısaca ele alacağız.

1. Karlofça Anlaşması-Sonun Başlangıcı (1699)
2. Sırp İsyanı-İlk Ulusal İsyan 1804 Bükreş Anlaşması
3. Yunan İsyanı-İlk Kopuş (1830) Londra Antlaşması
4. 93 Harbi-Büyük Kopuş (1878)
5. Balkan Savaşı-Etin Kemikten ayrılması (1912/13)

2.4.1. Karlofça[25] Anlaşması Sonun Başlangıcı (26 Ocak 1699)

Savaş Osmanlı Devleti ile Haçlı ittifakı arasında yapılmış ve sonunda Osmanlı Devleti yorgun düşerek barışa razı olmuştur. Barış antlaşması Avusturya İmparatorluğu ile imzalanmıştır.

---

[23] Filiki Eterya Osmanlı Devletinden bağımsızlık kazanmak amacıyla bir grup Yunanlının 1814 yılında kurmuş olduğu bir dernektir. Filiki Eterya 1814 yılında Emanual Ksanthos ve Nikola Skufas adlı iki Rum ve Yanyalı Athanasios Çakalof adında bir Bulgar tarafından, o zamanki Rusya'da günümüzde Ukrayna'nın sınırları içinde kalan Odesa (Hocabey) kentinde kuruldu. Amacı Yunan Bağımsızlık Savaşı hareketini gerçekleştirmektir. Bu cemiyetin temel amacı başkenti İstanbul olan bir Yunan devleti kurmak için Osmanlı Devletine karşı başkaldırmaktı. 1818 yılında cemiyetin merkezi İstanbul'a taşındı ve bundan sonra hızlı bir ilerleme kaydedildi. Yeni bir organizasyon sistemi konuldu; on iki 'havari' atandı ve her birine belirli bir bölgeyi örgütleme görevi verildi. İstanbul'dan yunan bölgelerine ve Tuna Prensliklerine kadar olan bölgede gizli hücreler ağı kuruldu. Yunanistan'daki Ortodoks kilise görevlilerinden ve Rus konsolosluklarından yardım görmekte idiler. Balkanlardaki Rus konsoloslukların çoğu Rumdu. (Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:229–230)

[24] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:59–63 ve http://tr.wikipedia.org/wiki/Fenerli_Rum

[25] Karlofça, bugünkü Sırbistan'ın sınırları içinde yer alan küçük bir kasabadır.

Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin batıda büyük çapta toprak kaybettiği ilk antlaşmadır. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri alma siyaseti izlemeye başlamıştır. Böylece duraklama dönemi biterken, gerileme dönemi başlamıştır.

2.4.2. Sırp İsyanı-İlk Ulusal İsyan (1804)

Balkanlardaki ilk ulusal isyan Sırplar tarafından gerçekleştirildi. Sonrasında Tuna Prensliklerindeki Rum yöneticiler ayaklandı. Öncelikle bu isyan hareketlerini tek tek incelemeden önce isyanların arkasındaki sebeplere bakalım:

Balkan Milliyetçiliği: İsyanların Arka Planı

19. yüzyıl Balkan ulusal lider ve düşünürleri kökleri Batı Avrupa'da olan iki siyasi doktrinden derinden etkilemişti: Kökleri 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesinde olan ***liberalizm*** ve temeli 19. yüzyıl tarihselciliği ve romantikliğinde bulunan ***milliyetçilik***.

1. Liberalizm ve milliyetçilik
2. Kültürel canlanış
3. Ekonomik koşullar

Bütün Avrupa'da 19. yüzyıl devrimci hareketleri, iki doktrin arasında apaçık zıtlıklar olmasına rağmen liberalizm ve milliyetçiliği bir araya getirmişti. Liderler feodal ve otokratik rejimlerin yıkılmasına ve yerine anayasal rejimlerin kurulmasına yoğunlaşmıştı. Devlet için ulusal bir temeli kabul etmişlerdi; bu temel de ortak bir dili ve tarihi geçmişi olan halkların bir araya gelmesini öngörüyordu.

Bütün milliyetçi hareketlerde, dil milliyetin en önemli hususiyetiydi. Ortak bir dil, hangi insanların bir devlet kurması gerektiği hususunda ana belirleyici faktör olarak görülürken, onların geçmişteki tarihi, işgal etmeleri gereken toprak parçasını belirlemede ana etken olarak değerlendirilmekteydi.

Balkan milliyetçiliğinin üç temel belirleyici unsuru, dil, tarihsel ortaklık ve dindir.

Ulusal hareketlerin cesaretlenmesine katkıda bulunan temel unsurlardan biri de genel iktisadi koşulların gelişmesi ve özellikle 18. yüzyıldaki ticari canlanmaydı.

Önceki dönemde olduğu gibi uluslararası ticaret, özellikle Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve diğer Ortodoks Hıristiyanların etkin olduğu imparatorluğun gayrimüslim tebasının ellerinde bulunuyordu.

Balkanlardaki ilk isyanların esas nedenleri, tamamına yakını 18. yüzyılda ortaya çıkmış olan yarımadadaki dâhili koşullardır.

Bunlardan en önemlisi, Osmanlı hükümetinin kırsal kesimde hukuku ve düzeni korumaktaki, hem Hıristiyan hem de Müslüman itaatsiz ve silahlı unsurları kontrol etmedeki yetersizliğiydi. Bu durum barıştan yana olan Hıristiyan ve Müslüman nüfusu kendi savunmalarını organize etmeye yöneltti. Böylece yerel hükümet merkezleri ortaya çıktı ve bu merkezler sakinlerine sadakat ve itaati emretti.

Merkezi otoritenin zayıflaması sadece alternatif siyasi merkezlerin oluşmasıyla sonuçlanmadı; aynı zamanda çoğu bölgede, genelde çatışan çıkarları ve hukuki düzenleri olan legal ve illegal silahlı çetelerin yaygınlaşmasına da neden oldu.[26] (Ayanlar, kırcaliler, kanunsuz yeniçeriler, eşkıyalar ve Boşnak kaptanları zikredebiliriz.)

Sırp İsyanı (1804)

18. yüzyılın sonlarına doğru, gerek yabancı devletlerin Sırpları Osmanlı Devleti aleyhine tahriklerinin artması ve gerekse Osmanlı yönetiminin bozulması sonucu Sırbistan'da karışıklıklar ve isyan hareketleri başladı. İlk isyan hareketlerinde, Osmanlı'dan bağımsızlık kazanmaktan çok, daha iyi bir yaşam koşulları ve yerinde yönetim talepleriydi.

Sırp isyancılar Ruslarında desteği ile Bosna'yı ele geçirdiler. Bölge halkı Sırp isyancılar tarafından büyük bir katliam ve zulme maruz kaldı. Bu olaylar sonucu, Karadağ ve Sırbistan'da yaşayan çok sayıda Müslüman, Bosna'ya iltica etmek zorunda kaldı. Ancak tüm bu gelişmelere ve saldırılara rağmen Bosna halkı, Bosna'yı korumak için saldırılara karşı koydu ve mücadelesini sürdürdü. İsyancı guruplar zaman zaman bastırılmasına rağmen olaylar ara ara devam etti. Sonunda 1812 yılındaki Bükreş Antlaşmasıyla Sırplara özel statü – imtiyazlı prenslik- verildi. Bu o döneme kadar hiçbir millete tanınmamıştı.

Sırplar, Bükreş Antlaşmasının kendilerine sağladığı imkânlarla yetinmediler ve tepki gösterdiler. Diğer bir ifade ile Kara Yorgi'nin liderliğinde bağımsız olmalarını istediler. Bu istekler ve gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin Sırbistan'a müdahalesini gerektirdi. Osmanlı kuvvetlerine yenilen Kara Yorgi, Sırbistan'ı terk etti ve Avusturya'ya sığındı. Sonrasında Kara Yorgi, Sırp Valisi tarafından yakalanarak idam edildi.

Tuna Prenslikleri İkinci İsyan Hareketi (1820)

Prensliklerde potansiyel olarak üç isyankâr güç mevcuttu. Bunlar Eterya ve onun fenerli rejimi, yerel boyarlar ve köylülerdi.

[26] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:195–217

Tuna Prensliklerindeki isyanlar yukarıda bahsedildiği üzere Rumlar tarafından kurulan Filiki Eterya örgütünce gerçekleştirildi. Osmanlı devleti isyanı bastırdı ve bölgede on altı ay boyunca kaldı. Bu olaylardan sonra Rumların bölgedeki etkinliği bitirildi. Yüksek memurluklardan alındılar. Her isyan hareketinde olduğu gibi Tuna Prensliklerindeki isyancılar bölgedeki Müslüman halkı katletmiş ve büyük zulümler gerçekleştirmişlerdir.

2.4.3. Yunan İsyanı-İlk Kopuş (1830)

Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş toprakları üstünde yaşayan çeşitli Hıristiyan toplumlardan biriside Rumlardı. Rumlar, Osmanlı İmparatorluğunun hemen hemen her tarafına yayılmışlardı. Ancak yoğun olarak Mora, Teselya ve Ege adalarında bulunuyorlardı.

1768–1774 Osmanlı-Rus Savaşının birinci yılında Baltık'tan kalkan bir Rus donanması Akdeniz'e gelerek, Mora halkını ayaklanmaya teşvik etmiş ve bunun sonucu olarak Mora'da bir isyan patlak vermiştir.[27]

Yunan isyanı'nın başlaması ve başarıya ulaşmasının en önemli nedeni Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasi, askeri, mali ve ekonomik olumsuzluklardı. O dönemde gerçekleşen Fransız ihtilalinden de etkilenmişlerdi. Küçük Kaynarca Antlaşmasına,[28] Rusların koydurduğu **"Yunanlılar, Karadeniz'de Rus bayrağı altında ticaret yapabilir"** maddesinin sonucu olarak güçlü bir ticaret burjuvazisi Yunanistan'da gelişmiş oldu. Rumlar, Osmanlı Devletine karşı başlatacakları isyanı yönetmek amacıyla Filiki Eterya adlı gizli cemiyeti kurdular. Rumların 1820'de Eflâk'ta başlattıkları ilk isyan bastırılınca ikinci isyan, 1821'de Mora'da çıkarıldı. Papazlar tarafından yönetilen isyan çabucak yayıldı. Rumlara yardım için, Avrupa'dan Mora'ya birçok gönüllü geldi. İngiliz bankaları, Rumlara büyük miktarlarda borçlar verdi.

İlk Yunan eylemleri silahsız Osmanlı yerleşimlerinde meydana geldi. **Tahminlere göre Mora'da yaşayan 40 bin Müslüman'dan 15 bini öldürüldü.** Yaşayanların bir kısmı isyanın sonuna kadar korunan sur içlerindeki kasabalara kaçtı. Yunan isyancılarının acımasızca katliamına Osmanlı Devleti sert cevap verdi. Avrupa'da her zaman ki gibi çifte standart

---

[27] Türel YILMAZ (Dr) Balkan Tarihinden Bir Kesit… 1769 Mora isyanı için bak. Joseph H. PURGSTALL

[28] Küçük Kaynarca Antlaşması 21 Temmuz 1774 tarihinde yapılmıştır. Küçük Kaynarca Antlaşması Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, 1768–1774 Osmanlı-Rus Savaşına son veren ve Osmanlı Devletinde önemli toprak kayıplarına yol açan antlaşmadır. Güney Dobruca'daki Küçük Kaynarca kasabasında imzalandığından bu adı almıştır.

tavırlar burada da devam etti. Yunan zulmü ve katliamı görmezlikten gelinerek sadece Osmanlı'nın isyanı bastırırken çıkan olayları ve ölenleri gündeme taşıdılar.[29]

1826 yılı Nisan ayında Rusya ve İngiltere özerk Yunanistan devletinin kurulması için anlaştılar. Bu ittifaka 1827 yılının Temmuz ayında Fransa'da katıldı.

1826 yılının Haziran ayında sultan II. Mahmut, yeniçeri birliklerini kaldırarak önemli bir adım attı. Bu eylem kendisinin gelecekte orduyu büyük ölçüde yenileştirmesinin önünü açtı; fakat geçici olarak Osmanlı askeri potansiyelini zayıflattı.[30]

Osmanlı Devleti İsyanı bastıramayınca, II. Mahmut, Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. Mora'ya çıkan Mehmet Ali Paşa kuvvetleri isyanı kısa sürede bastırdı (1827).

Yunan isyanının bastırılması üzerine Osmanlı Devletinden Rumların bağımsızlığının tanınmasını istediler. II. Mahmut bu isteği kabul etmedi. Bunun üzerine bu devletler istediklerini zorla kabul ettirmek için **Mora'da bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını Ekim 1827 yılında Navarin körfezinde yaktılar. Osmanlı donanması tahrip edildi ve elli yedi gemi, sekiz bin askerle birlikte battı.** Osmanlı bu devletlerle olan siyasi ilişkisini kesti. Rusya, Osmanlı Devletine savaş ilan etti. 1828 Ağustosunda Mehmet Ali Paşa, Mısır güçlerini Mora'dan çekmeyi kabul etti. Yerini bir Fransız keşif birliği aldı.

Navarin Körfezinde Osmanlı Donanması batırıldı.

Girdiği savaşlarda ağır kayıplar veren Osmanlı Devleti, Eylül 1829 yılında **Edirne Antlaşmasını** imzalayarak Yunanistan'ın özerk statüsünü kabul etti (X. Madde).

Yunan Bağımsızlık Mücadelesi'nden sonra Yannis Kapodistrias (Avrupa'da bilinen adı ile John Capodistria) liderliğinde Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden kurtuldu. Fakat henüz Yunanistan'ın bağımsızlığı uluslararası düzeyde tanınmadan bir suikasta uğradı ve hayatını kaybetti.

[29] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:241–242

[30] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:251

1830 Şubat'ındaki Londra Antlaşması, modern Yunan ulusunun kurulmasındaki en önemli antlaşmaydı. Burada üç güç, (İngiltere, Fransa ve Rusya) sınırları ve yönetim şeklini belirledi. Ekseriyetle İngilizlerin ısrarıyla devletin özerk olmayıp bağımsız olmasına karar verildi. Gelecekteki çıkarlarını korumak için bu üç ülke kendilerini garantör ilan etti.[31]

Hükümet krallık olacağından bir kral ismi belirlenmeliydi. 1832 yılında bu güçler nihai olarak Bavyera'nın[32] Yunansever Kralı I. Ludwig'in ikinci oğlu Otto'yu kral olarak belirledi. Atandığı vakit yalnızca on yedi yaşında olan yeni kral Yunanistan'a Şubat 1833 tarihinde vardı. İsminin Yunanca versiyonu olan Othon yeni adı oldu.

Otto tahta çıktığına daha reşit değildi bu nedenle Yunanistan'a döndüğünde 1835 yılına kadar ülkeyi Otto adına naipler konseyi yönetti. Otto, kararlarında ve yönetimdeki sözlerinde kendine yardımcı olması için -genelde Bavyera'dan gelen- danışmanlar tutuyordu, bazen ise kendi kararlarını kendi veriyordu. 3 Eylül 1843 yılındaki bir ayaklanmaya kadar hâl böyle devam etti. Ayaklanma ile birlikte Otto, Yunanistan'a bir anayasa çıkarmaya zorlandı. 1863 yılında tahttan indirilinceye dek ülkeyi bir anayasal krallık olarak yönetti.

Kral Otto 1863 yılında devrilince, yerine I. George adı ile Danimarka Kralı'nın yine 17 yaşındaki oğlu Prens William geçti. 50 yıl boyunca tahtta oturdu ve I. George'un dönemi Yunan Krallığı için genişleme dönemi olarak adlandırılır. İlk yıllarda Yunanistan oldukça küçük bir ülke idi. Ege adalarının büyük bir kısmı, Trakya, Makedonya ve Teselya sınırların içinde değildi. I. George'un döneminde İngilizler, 1815 yılından beri kullanıma hakkını bulundurdukları İyon Adaları'nı 1864 yılında Yunanistan'a devretti. Rusya ile Osmanlı Devleti'nin savaşta olduğu 1881 yılında karmaşadan yararlanan Yunanistan, Teselya'nın bir kısmı ile bir takım bölgelerde bazı topraklar aldı. I. George'un politik düzeyde bu denli aktif olması bazı çevrelerde tehlike teşkil ediyordu be nedenle Yunanistan'ın ikinci kralı da gayri resmî olarak Yunanistan'a bağlanmış olan Selanik'te suikasta uğrayarak yaşamını yitirdi.[33]

İlk İsyan Neticeleri Ve Terör Örgütlerinin Ortak Özellikleri

Yunan isyanlarından Yunanlılar bir millet olarak çok şey kaybetti. Artık Tuna Prenslikleri için vali gönderemeyeceklerdi. Osmanlı Devleti içinde, özellikle Müslümanlar arasında hain damgası yediler. Fenerliler hal önemli görevdeydiler fakat artık özel ve imtiyazlı kategoride değillerdi. İş ve ticaretteki Rum pozisyonu da daha zayıf hale geldi. Ermeniler bankacılıkta

[31] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:253

[32] Bavyera (Alm. *Bayern*, *Freistaat Bayern*) Almanya'nın güneydoğusunda bulunan eyaletin adıdır. Yüzölçümü bakımından Almanya'nın en büyük eyaletidir. Başkenti Münih'tir.

[33] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

Rumların yerini almaya başladı ve Bulgar tüccarlar da devletin ve ordunu ihtiyaçlarını sağlamada gittikçe artan bir önemi haizdi.

Bağımsızlık için kurulan örgütlerin hepsinde benzerlikler mevcuttu. Hepsi terör yöntemlerini kullanmış ve başarılı olmuştu. Hıristiyan asilerin ilk eylemleri Müslümanları katletmekti. Hıristiyan isyancılar ayrıca kendi inanç ve milletlerinden olup ta işbirliği yapmayanlara karşı da zorba yöntemler geliştirdi. Sırp isyanı için asker alımlarını anlatan bir kaynak bize şu bilgileri vermektedir: "İsyana katılmakta tereddüt gösterenlerin evlerini yakmak ya da Kara Yorgi için evlerinin eşiklerinde bir Türk'ü asmak gelenek olmuştu. İkinci durumda asiler ev sahibini otoritelere ihbar ediyor ve ev sahibi de tepelere kaçıp asilere katılmak zorunda kalıyordu. İsyan sırasında asiler kendi insanlarına Osmanlılardan daha çok zarar vermişti. Vladimirescu'nun köylüleri, yakıyor ve müsadere ediyorlardı."

Hami gücün nüfuz derecesi, dönemin şartlarına ve müdahil olunan konulara bağlıydı. Ancak genellikle Avrupalıların bu gözetim ve denetim hakları, Balkan devletlerinin ilk milli hükümetlerinin milli liderlerden ziyade büyük devletler tarafından organize edilmesi anlamını taşıyordu. İstisnai bir durum Sırbistan'da Prens Miloş tarafından kurulan ilk hükümetti. Avrupalı devletler tek tek yada birlikte, 1830'larda Yunan Krallığı'nın biçimini, 1856 yılında Tuna Prenslikleri'nin organizasyonunu, 1878'de özerk Bulgaristan'ın ve 1913'te Arnavutluk'un hükümetini karlaştırmıştı. Bundan sonra da büyük güçler defalarca her devletin iç olaylarına müdahale etti.[34]

Özerkliğin yada bağımsızlığın elde edilmesinden sonra yeni rejimler, Osmanlı idaresi altında çok önemli işlevleri haiz olan Ortodoks kilisesiyle olan ilişkilerini de düzenlemek zorundaydılar. Her hükümetin ilk hareketi, kendi kilise organizasyonlarını İstanbul'daki Patrikhane'den ayırma çabası oldu. Bu noktada vuku bulan şey, liberal Batı Avrupa'da olduğu gibi devlet ve kilisenin ayrılması değil de dini otoritenin laik otoritelerin emri altına girmesiydi.[35]

2.4.4. 93 Harbi-Büyük Kopuş (1878)

93 Harbi ya da **1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı**, II. Abdülhamit döneminde yapılmış bir savaşıdır. Rumi takvime göre **1293** yılına denk geldiğinden Osmanlı tarihinde 93

Balkanlardaki ilk büyük göç **93 Harbi** sırasında olmuştur.[36]

[34] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:255–258

[35] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:263

[36] A. Haluk DURSUN, a.g.e. S:38

Harbi olarak bilinir. Hem Tuna Cephesi'nde, hem de Kafkasya Cephesi'nde savaşılan 93 Harbi Osmanlı Devleti için büyük bir yenilgiyle sonuçlanmıştı. Savaş, büyük bir toprak kaybıyla ve Rus ordusunun İstanbul'un eşiğine (Yeşilköy) kadar gelerek Osmanlı Devleti'nin varlığını tehdit etmesiyle sonuçlanmıştır.

93 Harbi'nin ardından Osmanlı ile Rusya arasında, 3 Mart 1878 tarihinde **Ayastefanos Antlaşması** imzalanmıştı. Bu antlaşmanın şartları Osmanlı Devleti açısından son derece ağırdı ve Rusya'yı da Balkanlar'da tek güç haline getiriyordu. Nitekim bu durum Avrupa'nın diğer büyük devletlerini rahatsız etmekteydi.

Rusların bölgede tamamen hâkim bir konuma gelmeleri Batılı devletleri telaşlandırdı. Zira Rusların, Bulgaristan yolu ile sıcak denizlere inmeleri, İngilizlerin Hindistan siyasetine ve Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakına set çekmiş olacaktı. Osmanlılar bu tepkilerden yararlanarak Kıbrıs'ın idaresini İngiltere'ye bırakmak koşuluyla Berlin'de yeni bir antlaşma (Berlin Antlaşması) zemini elde etmeye başardılar. Ayastefanos'un feci şartlarını hafifleten bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hayatı, bir müddet uzadı. Bu antlaşma Osmanlı Devrinde Sevr Antlaşması gibi kâğıt üzerinde kalan bir antlaşmadır.

13 Haziran 1878'de Almanya İmparatorluk Şansölyesi Prens Bismark'ın başkanlığında Berlin'de, Osmanlı, Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın katılımıyla bir kongre toplandı. Konferans bir ay sürdü. Bu konferans sonunda;

—Romanya, Karadağ ve Sırbistan Osmanlı'dan bağımsızlığını kazandı.

—Bulgar devleti üçe bölündü

—Avusturya Macaristan Bosna ve Hersek'i işgal edip yönetme hakkını elde etti.

Berlin Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu **287.510** km kare toprak kaybetti.

Bu anlaşma ile Osmanlıların balkan yarımadasındaki etkin gücü sona ermişti. Arnavutluk, Makedonya, Teselya[37] ve Epir[38] 1881'e değin Osmanlı idaresinde olsa da hâkimiyeti de güçlükle sağlanabildi.

Karlofça ve Küçük Kaynarca Antlaşmaları, **dış güçlere** Osmanlı Balkan tebaası adına konuşma hakkını veren ilk anlaşmalardı. 19. yüzyılda imzalanan antlaşmalar ise çok daha tehlikeli antlaşmalardı. Mesela 1826 yılındaki Akkirman,

[37] Teselya, Orta Yunanistan'da bulunan bölgenin Ege Denizi'nin batı kıyılarına sınırı vardır. Oldukça köklü bir geçmişi olan Tesalya 1394 yılında Osmanlı Devleti sınırları içine katılmış ve 1881'de Yunanistan'a bağlanmıştır.

[38] Epir, Yunanistan'ın önemli Arnavut nüfusu bulunan batı kesimi.

1829 Edirne, 1830 Londra ve 1856 Paris Antlaşmaları büyük güçlere Balkan toprakları üzerinde garantörlük hakları vermekteydi.
Balkan devletlerine uyarlanan siyasi kurumların üstünde büyük bir Avrupa tesiri vardı. Her durumda hükümetler Batılı modellere göre tasarlanmış anayasalar çıkarıyordu.

2.4.5. Balkan Savaşı-Etin Kemikten ayrılması (1912/13)

Balkan Savaşları, Osmanlı Devletinin Balkanlardaki en önemli toprak parçası ve çoğunluğu Müslüman olan bölgenin elden çıkması ile sonuçlanan bir savaştır. Haçlı zihniyetinin Osmanlı'yı balkanlardan atma girişimi sonucu bütün Ortodoks balkan halkları -dış güçlerinde katkılarıyla- birleşip Osmanlı Devletine saldırdılar. Bölgedeki güdümlü balkan devletlerinin hepsi Makedonya coğrafyasına göz dikmişti. Bölge halkının çoğunluğunun Müslüman olması hasebiyle diğer Ortodoks bölgeler gibi ulusal isyancı örgütlenmeler buralarda gerçekleşmedi.

Birleşik balkan devletlerine karşı Müslüman şehirler kahramanca direnmesine rağmen şehirler bir bir düştü. Paylaşılan Makedonya bölgesinde Müslümanlar azınlık duruma düştü. Her zaman olduğu gibi büyük katliam ve zulümler yaşandı. Ve bölgeden büyük göçler oldu Osmanlı coğrafyasına. Öyle ki o dönemde İstanbul göçmenlerden geçilmiyordu. İstanbul'da konaklayan göçmenler buradan Anadolu'nun değişik coğrafyalarına gönderiliyorlardı. Göçler sırasında birçok insan özellikle göç edenler daha çok kadınlar, çocuklar ve yaşlılar olduğundan yolda hayatlarını kaybettiler.

—Balkan Savaşında Yanya ve İşkodra kahramanca direnirken Selanik hiç savaşmanda teslim olmuştur. Yunan işgalinden sonraki ilk nüfus sayımı 28 Nisan 1913'te yapılmış, Selanik'in toplam nüfus 157.889 çıkmıştır. (Yahudiler 61.439, Türkler 45.867, Rumlar 39.956)[39]

—İstanbul'un 1844'te nüfusu 391.000'di. fakat 1913'te, Balkan Savaşlarından sonra, bu rakam 909.978'e yükselmişti.[40]

I. Balkan Savaşı (8 Ekim 1912–29 Eylül 1913)

1878 tarihli Berlin Antlaşmasında umduğunu bulamayan Bulgaristan bağımsızlığını kazandıktan sonra Balkanlar'da etkin bir politika izlemeye başlamıştı. Bosna-Hersek'in

[39] A. Haluk DURSUN, a.g.e, S:63

[40] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:85

Avusturya Macaristan tarafından 1908 yılındaki ilhakı ise Sırbistan'ı aynı yönde bir politika izlemeye itti.

1912 yılında bu iki devletin çıkarlarının çatışmaması için Rusya, Bulgaristan ve Sırbistan arasında arabuluculuk ve düzenleyicilik yapmaya başladı. Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan ittifaka Yunanistan ve Karadağ da katıldı.[41]

Taraflar arasında savaşı bitiren anlaşma 1913 yılı Mayıs ayında Londra'da imzalandı. Londra Antlaşması'na göre: Arnavutluk bağımsızlığını kazandı. Makedonya işgalci güçlerce paylaşıldı. Girit Adası Yunanistan'a verildi. Osmanlı Devleti'nin Trakya sınırı Edirne'yi dışarıda bırakacak şekilde Midye-Enez Hattı oldu. Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Ege Adaları Yunanlılarca işgal edildi. (bkz: Harita Balkan Savaşları)

Bu savaşta Osmanlı Devletinin yaptığı hatalarla ilgili birçok şey söylenebilir. Özellikle İttihat ve Terakki Cemiyetinin verdiği zarar ve ihmaller çok büyüktür. Örneğin;

—Osmanlı Ordusunda bölgeyi çok iyi tanıyan 1000 kadar subayın İttihat ve Terakki örgütünün ordu üzerindeki hâkimiyetini artırmak amacıyla orduyu gençleştirmek görüntüsü altında emekli etmesi,

—Balkanlarda olası bir karışıklığın olamayacağı kanısıyla bölgeden 200 taburluk (75000 asker) bir kuvvetin terhis edilmesi,

—Ordunun donanımının düşman güçlerden çok daha üstün olmasına rağmen silah depolarının sabotaj ve baskınlara açık ileri mevkilerde konuşlandırılması,

—İrtibat yollarının ve istihbari noktaların dış taarruzlara açık bırakılması,

—Sırbistan devletinin Almanya'dan satın aldığı ağır silahların Selanik limanı üzerinden geçirilmesi ve dolayısıyla balkan devletlerinin silahlanması hususuna ses çıkarılmaması sayılabilir.

Savaş sonunda 700.000 bin asker kaybeden Osmanlı Devletinde sivil kaybı ise 6 milyonu Türk 2 milyonu Arnavut olmak üzere toplam 8 milyon insandı. Ayrıca yukarıda bahsedilen göç olayları birçok insanın yerinde edilmesine yol açmıştır.

II. Balkan Savaşı

Bulgaristan'ın daha fazla toprak almasını kabul etmeyen Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve I. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya birleşerek, Bulgaristan'a karşı savaş açtılar. Bulgarların üst üste yenilerek Doğu Trakya'daki birliklerini batıya kaydırmasından faydalanan Osmanlı Ordusu, Midye-Enez çizgisini aşarak, Edirne ve Kırklareli'ni geri aldı.

[41] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

II. Balkan Savaşı Ağustos 1913 tarihli **Bükreş Antlaşması** ile bitti. Bu antlaşma ile Bulgaristan Dobruca'yı Romanya'ya, Kavala'yı Yunanistan'a veriyor ve Makedonya'dan ufak bir toprak parçası alıyordu.[42] (bkz: Harita Balkan Savaşları)

Osmanlı Devleti Bulgaristan'la İstanbul anlaşmasını, Yunanistan ile de Atina Anlaşmasını imzaladı. Bulgarlar ile yapılan anlaşma sonrasında I. Balkan Savaşında kaybedilen Kırklareli geri alındı. Batı Trakya ve Dedeağaç ise Bulgarlara kaldı. Yunanlılara ise, Girit verildi. Bu anlaşmalarda Balkan Devletlerinin sınırları içerisinde kalan Türk topluluklarıyla ilgili düzenlemeler[43] bulunmakta ise de zaman zaman bu düzenlemeler kâğıt üzerinde kalmıştır. Baskı ve asimilasyon ve göçe zorlama politikası her dönem farklı dozlarda devam etmiştir.

Harita: Balkan Savaşları 1912–1913[44]

1.Balkan Savaşı Öncesi Sınırlar

1.Balkan Savaşı Sonrası Sınırlar

2.Balkan Savaşı Sonrası Sınırlar

3. Osmanlı Sonrası Balkanlar

İkinci Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı Devletinin Balkan sınırları bugünkü halini almıştı. Birinci dünya savaşı başlamadan önce bugünkü (2008) balkan devletlerinin birçoğu oluşmuş durumdaydı. Kosova bağımsız olmamasına rağmen bölge olarak tanınmaktaydı. Ancak bugünkü devletlerden Makedonya, Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulana kadar sadece coğrafi isim olarak anılmakta idi.

Ülke[45]	Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
Sırbistan	1878	1.7 milyon	1910	2.9 milyon
Bulgaristan Ve Doğu Rumeli	1881	2.8 milyon	1910	4.3 milyon
Romanya	1815	1.5 milyon	1910	6.9 milyon

[42] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

[43] Din ve mezhep özgürlüğü, Türkçe öğretim yapan ilk ve ortaokulların açılması gibi.

[44] Haritalar, http://tr.wikipedia.org adresinden alınmıştır.

[45] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:15

Birinci Dünya Savaşına geçmeden evvel Balkan ülkelerinin geçmişine kısaca değinelim:

Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Balkan Ülkelerine Genel Bir Bakış

Macaristan'ın,[46] Osmanlı Devleti ile ilişkileri diğer balkan ülkelerine göre daha azdır. Macarlar, 9. Yüzyılın sonlarında Macaristan (pannonia) Ovası'na yerleştiler. Bu halkın ortaçağdaki en büyük yöneticisi, 1000 yılında krallık tacı giydirilen ve daha sonraları azizlik mertebesine yükseltilen Stefan (997–1038) idi.

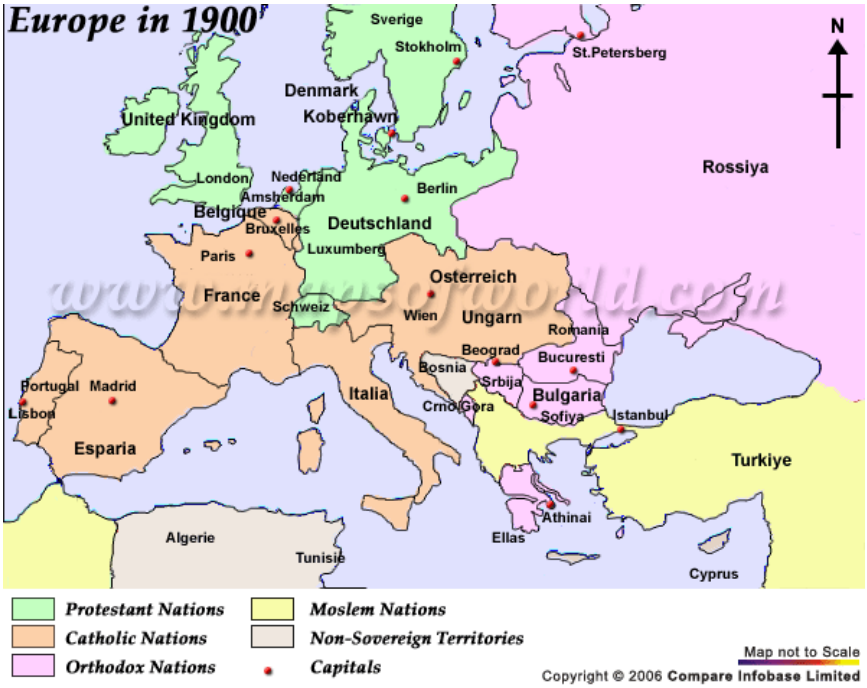

Birinci dünya savaşından önceki yıllarda zirai koşullar yeterli oranda iyileştirilemedi. Aksine şehir halkı her türlü ekonomik ilerlemeden istifade eden başlıca kesimdi; köylüler ise yeni fedakârlıklara mecbur bırakılıyordu. Bu dönemde Sırbistan ve Bulgaristan'da halkın %80'i tarımla uğraşıyordu; bu sayı Romanya'da %75, Yunanistan'da %60'tı.

Batı Amerika'da demiryollarının yapılmasıyla, Amerika'nın geniş arazilerinde üretilen buğday Avrupa piyasasına girmeye başladı. Ucuz nakliye imkânları ve gelişmiş üretim metotlarının kullanılmaya başlamasıyla, zirai ürünler dünya piyasasında bollaştı ve fiyatlar düştü. Balkan köylüsü, kişi başına düşen toprak miktarının azalması ve yabancı rekabetin artmasıyla birlikte, çok daha kötü bir durumla karşı karşıya kaldı.[47]

Macaristan'ın büyük kısmı 1867 yılına kadar Habsburg Hanedanlığının idaresi altında idi. 1867 yılında ise Macar halkının yükselen talepleri karşısında devletin ismi Avusturya-Macaristan olarak değiştirildi. Macaristan ismi kendi otoritesi altındaki bütün topraklara atfen

Macaristan Krallığı'nda ilk kez nüfus tespiti -Hırvatistan da dâhil olmak üzere- 18. yüzyılın sonlarında yapıldı. Hırvatistan toprakları da dâhil edilirse Macarlar'ın toplam nüfusa oranı %29, edilmezse %42'ye denk geliyordu. 1850 nüfus sayımlarına göre toplumda Slovaklar (18,6%), Almanlar (11,8%), Rumenler (10,1%), Sırp ve Hırvatlar (5,6%), Ukraynalılar(4,8%) ve diğer azınlıklar (% 3,7)'lik bir dilim oluşturuyordu.[48]

[46] Macaristan, balkan ülkesi sayılır mı? Tarihte Tuna Prenslikleri olarak isimlendirilen beyliklerden Eflak'ın bir kısmı bugün Macaristan topraklarına dâhildir.

[47] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:15–16

[48] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

kullanılacaktı. 1872 yılında Buda ve Peşte birleşti ve Budapeşte o zamandan beri Macaristan'ın başkentliğini yapmaktadır. Birinci dünya savaşı sonrasında ise zaten Avusturya-Macaristan Devleti yıkıldı. Macaristan bağımsız bir devlet olarak yerini aldı.

Bugünkü ***Romanya*** sınırları içerisinde yer alan Eflak ve Boğdan tampon devletlerdi. Osmanlılara vergi verir, savaşlarda asker yardımı yaparlardı. Beyliklerin voyvodaları Rumen soyluları arasından Osmanlı padişahı tarafından atanırdı. Ayrıca bu beylikler İstanbul'un yiyecek ihtiyacını karşılamakta önemli bir rol oynarlardı. Ancak Osmanlılar Romanya'yı hiç bir zaman tamamıyla ilhak etmediler. Bükreş ve Yaş gibi büyük Romanya şehirlerinde sık sık Osmanlı vatandaşlarına rastlandıysa da oranları azdı. Bu şehirler hiç bir zaman Sofya, Belgrad, Selanik veya Üsküp gibi Osmanlı karakteri kazanmadı.

18. yüzyıldan itibaren Rusya'nın güçlenerek Balkanlara göz dikmesi sonucu Romanya toprakları Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusya'sının sık sık karşı karşıya geldikleri topraklar haline geldiler. Osmanlı-Rus Savaşları'nın birçoğu Romanya topraklarında çarpışıldı. Ancak 1711 yılında Boğdan beyi Dimitri Kantemiroğlu'nun Rus Çarı I. Petro ile anlaşma yaparak Osmanlı Devleti'ne isyan etmesinden sonra Osmanlılar Rumenlere olan güvenlerini kaybettiler. Bu tarihten sonra 18. yüzyıl boyunca Osmanlılar Eflak ve Boğdan beylerini Osmanlı vatandaşı Fenerli Rumların arasından seçtiler.

Osmanlılar, 1806–1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nı kaybedince 1821 yılında Rusya'yla Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak Besarabya'yı Rusya'ya bırakmak zorunda kaldılar. Besarabya Boğdan'ın Prut nehrinin doğusunda kalan kısmıydı. Bu anlaşma Boğdan'ı ikiye bölmüş oldu. 93 Harbi'nde Osmanlıların Ruslar karşısında aldıkları yenilgiden sonra 1878 yılında yapılan Berlin Antlaşması'yla Eflak ve Boğdan Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazandılar. Romanya adı altında birleştiler. Ancak Rusya 1821 yılında ele geçirdiği Besarabya'yı geri vermedi. Bu bölge daha sonra SSCB'nin Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline gelecekti.

1881 yılında **Romanya Krallığı** ilan edildi. Alman Hohenzollern Hanedanından Prens Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig kral oldu ve I. Carol adını aldı. Romanya Krallığı 1913 yılında Bulgaristan'a

Boğdan'da Köylü İsyanı

1907 yılında büyük bir köylü isyanı gerçekleşti. İsyan Boğdan'dan başladı ve ülkenin her yanına yayıldı. Köylüler, Tudor Vladimirescu döneminde olduğu gibi, malikâne konaklarını ve ambarları yaktı. Hükümet bu isyanı vahşice, köyleri yakıp yıkarak ve en az 10 bin insanı öldürerek bastırdı. İsyanın önünü almak için yaklaşık 120 bin asker gerekti.[49]

[49] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:26

karşı diğer Balkan ülkeleriyle birleşerek II. Balkan Savaşı'na katıldı. Güney Dobruca'yı Bulgaristan'dan alarak bu savaştan kârlı çıktı. Ancak I. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya yenildi, Romanya toprakları işgal edildi ve Almanya'yla barış imzalamak zorunda kaldı. Ancak savaşın sonunda Almanya İtilaf Devletlerine yenilince Romanya'nın şansı tekrar değişti. Versailles Barış Antlaşması'nda Bukovina ve Transilvanya Romanya'ya verildi. Böylece Romanya I. Dünya Savaşı'ndan oldukça genişlemiş bir şekilde çıktı.[51]

Arnavutluk, Osmanlı'nın ilk fethettiği ve en son kaybettiği coğrafyalardan birisidir. Arnavutlar, Müslüman olan iki halktan birisidir. Arnavutların Müslüman olma süreçleri Boşnaklara nazaran daha uzun sürmüştür. 18. yüzyılda bu süreç iyice hızlanmıştır.

Arnavutluk siyasi tarihinde Prizren Konferansı önemli bir yer tutar. 93 Harbi ile çok büyük toprak parçası kaybeden Osmanlı Devleti bu bölgede etkisini iyice yitirdi. Arnavutlar diğer ülkelerin işgal tehlikesiyle karşı karşıya idiler. Bu sebeple ilk olarak gelecekte Arnavutluğun temel yapısını oluşturacak ulusal kurumsallaşmanın ilk adımları atıldı.

Hırvatistan'da Seçim (!) Sistemi

Macaristan'da olduğu gibi, Hırvatistan'da da, nüfusun sadece bir azınlığı siyasi nüfuza sahipti. Oy hakkı, kırsal bölgelerde 60 kron, şehirde de 30 kron dolaysız vergi ödeyenlere mahsustu. 1910'a kadar, sakinlerin yüzde 2'si oy kullanabiliyordu; bu rakam aynı yıl yüzde 8,8'e çıkarıldı.[50]

10 Haziranda 1878'de Prizren'de konferans başladı. Dört vilayetten yaklaşık seksen delege katılmıştı. Katılımcılar genelde Müslüman dini liderler, asiller ve aşiret reisleriydi. Merkezinin Prizren'de olacağı daimi bir organizasyon kurmaya karar verdiler; organizasyon merkezi bir komitenin elinde olacaktı. Ülkenin diğer bölgelerindeki yerel oluşumlar bu otoriteye tabi olacaklardı. Merkezi komitenin vergi koyma ve ordu kurma hakkı ve yetkisi olacaktı.[52] 1878 Prizren Birliği, esasen yabancı güçlerin Arnavutlukların ulusal topraklarına tecavüzünü engellemek amacıyla kurulmuştu; amaç, bağımsız bir Arnavutluk kurulması değildi.[53]

Birinci Balkan Savaşı çıkar çıkmaz, Arnavut liderler içinde bulundukları durumun tehlikesini gördüler. Başlangıçta tarafsızlık tavrını benimsediler. Fakat Osmanlı ordusu beklendiğinden daha hızlı çöktü ve 1. Balkan Savaşı'nda ülke Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan'ın işgaline uğradı ve yağmalandı. İtalya ve Avusturya Macaristan'ın araya

[50] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:68

[51] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

[52] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:1, S:394

[53] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:89

girmesiyle Arnavutluk Krallığı kuruldu. Günümüz Arnavut tarihçileri Arnavutluğun bağımsızlığını babası olarak gördüğü **İsmail Kemal** Arnavut davasının öncüsü oldu.

1913 yılı Temmuz ayında Londra Konferansında Arnavutluğun bağımsızlığı kabul edildi.

Arnavutluk devletini yönetmek üzere Alman ordusunda otuzbeş yaşında bir yüzbaşı olan Wiedli Prens Wilhelm'i seçtiler.(Mart 1914) Ancak Prens Wilhelm ülkedeki iç karışıklıklar ve köylü ayaklanması neticesinde 6 ay sonra Eylül 1914'te ülkeyi terk etti.[54]

1. Dünya Savaşında Karadağ, Avusturya Macaristan, Yunanistan ve İtalya'nın savaş alanı oldu.[55]

1860'tan sonra ***Karadağ'ın*** siyasi hayatına Prens Nikola'nın güçlü şahsiyeti hâkim oldu. Halkın çoğunluğu son derece fakirdi. Merkezi hükümeti ilgilendiren başlıca mesele, dağ aşiretleri üzerinde hâkimiyet kurup bu hâkimiyeti devam ettirmekti. Sanayileşme veya toprak genişlemesi imkânı olmadığından, tek çözüm yolu büyük çaplı göçtü. 1912'de, tahminlere göre, çalışacak yaşta olan erkeklerin üçte biri veya daha fazlası mevsimlik iş bulmak ya da genellikle ABD'ye, daimi olarak göç etmek üzere ülkeden ayrılmak zorundaydı. Nikola 1910'da Karadağ'ı krallık ilan etti ve kendisi de kral oldu.[56]

Bulgaristan**,** 1878 yılında özerklik kazandı. 5 Ekim 1908 senesinde Osmanlı'dan ayrıldığını ilan etti.

25 bin mil karelik alana yayılan ve yaklaşık bir milyon nüfusu olan ***Makedonya'nın*** kesin siyasi sınırları yoktu; fakat üç vilayetin; Selanik, Kosova ve Manastır'ın parçasıydı. Makedonya'da en az sekiz farklı halk yaşıyordu. (Türkler, Bulgarlar, Rumlar, Sırplar, Arnavutlar, Ulahlar, Yahudiler ve Çingeneler.)

İlginç: Osmanlı yönetimi "Makedonya" terimini resmen kullanmaktan kaçınarak, bölgeyi**"Vilayet-i Selasele** (Üç vilayet) olarak isimlendirmiştir.[57]

Bölgenin büyük önemi, stratejik konumundan kaynaklanıyordu. Burası yarımadanın kalbiydi ve Vardar ve Struma nehirlerinin vadilerini kapsıyordu. İstanbul'dan sonra en önemli Osmanlı ve Balkan limanı, aynı zamanda Makedonya'nın da ekonomi merkezi olan Selanik'ti. Makedonya'ya kim hâkim olursa, yarımadadaki hâkim stratejik konum onun olacaktı.[58]

---

[54] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:108–109

[55] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

[56] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:34–37

[57] Türel YILMAZ (Dr) Balkan Tarihinden Bir Kesit makalesinde Gül TOKAY, Makedonya Sorununa Tarihsel Bakış 1878–1908; Gül TOKAY, Makedonya Sorunu: Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903–1908) isimli eserleri kaynak göstermiş

[58] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S: 94

19. yüzyıl sonunda, dört devlet Makedonya'da hak iddia ediyordu –Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya. Bunlardan başka Arnavut liderler de, asgari düzeyde de olsa, Manastır ve Kosova vilayetlerinin gelecekteki kendi özerk bölgelerinin bir parçası olmasını istiyorlardı.[59]

19. yüzyılda Makedon terimi neredeyse sadece coğrafi bölgeyi anlatmak için kullanılırken ikinci dünya savaşından sonra Makedon Slavlar, ne Sırp ne de Bulgar olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Üstünlük elde etme teşebbüslerinde, rakip uluslar Makedonya dâhilinde faaliyet gösteren teşkilatlara bel bağlamıştı. Bu teşkilatların faaliyetleri iki türdü: Kültürel ve askeri. Müslüman Türkler hariç bütün taraflar, silahlı çetelere sahipti; Müslüman Türkler ise etkisini giderek kaybeden Osmanlı ordusuna güvenmek zorundaydı.

Önemli sayılacak ilk örgütler kültürel propagandayı önceliyorlardı. 1884'te Bulgarlar, Kiril ve Metod derneği'ni kurdu; Sırplar 1886'da St. Sava Derneği'ni kurarak takip etti. En tanınmış örgüt, 1893'te Selanik'te kurulmuş olan Makedon Dahili Devrimci Örgütü yada **VMRO** idi. Örgütün sloganı "Makedonya Makedonlarındır".

JÖN Türk devrimi, gördüğümüz gibi, Selanik'te başlamış ve Üçüncü Makedonya Ordusu vasıtasıyla gerçekleştirilmişti.[61]

Makedonya 1912–1913 yılları arasında cereyan Balkan Savaşları sonunda imzalanan Bükreş anlaşması ile Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaştırılmıştır.

II. Abdulhamid ittihatçılardan çok çekti, gayrimüslimlerden çekmediği kadar…

II. Abdulhamit döneminin en önemli siyasi cinayetlerinden biri olan Şemsi Paşa suikastı, Manastır'daki tarihi postanenin önünde meydana gelmiştir. İttihatçı genç bir teğmen olan Atıf Bey, koskoca Abdulhamit'in Paşasının Manastır'ın ortasında herkesin gözü önünde devirivermişti.

Makedonya ve Manastır o kadar ittihatçıdır ki, Sultan II. Abdulhamit gelişmeler üzerine Manastır Valisi Hıfzı Paşa'ya Manastır'da ne kadar İttihatçı olduğunu sorar. Hıfzı Paşa'nın cevabını hatırladıkça hep gülerim:

"Manastır'da benden başka herkes ittihatçıdır padişahım!"

Atatürk ittihatçılar hakkında; "Bir ittihatçı iyi bir dosttur, iki ittihatçı bir araya gelince dikkat etmek gerekir, üç ihtilalci olursa mutlaka ihtilal yapmaya başlarlar!"[60]

[59] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:95

[60] A. Haluk DURSUN, a.g.e. S:113

[61] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:96–100

3.1. Balkan Hayatının "Avrupalılaşması"

Her yerde belediye başkanları, Osmanlı döneminin dar sokakları, küçük evleri ve iç içe geçmiş mahallelerinden kurtulup bunların yerine geniş bulvarlar ve büyük binalar koymayı arzuluyordu. III. Napolyon döneminde Paris'te yapılan değişikliklere büyük hayranlık duyuluyordu. Mimaride sadece Avrupai üslup getirilmekle kalmadı; mimarlar da genellikle yabancıydı.

Planlı olarak inşa edilen ilk şehir Atina'ydı. Modern Bükreş'in büyük bulvarları, Fransa örnek alınarak tanzim edilmiştir.

Mimarideki Batı üslubu tercihi, hayatın başka görünür yönlerine de yansıdı. Balkan toplumunun zengin ve nüfuzlu mensupları mobilyaları, arabaları ve kıyafetlerini Batı'dan tercihen Paris ya da Viyana'dan getirtiyordu. Bu merkezlerdeki moda eğilimleriyle ve Avrupa sanat ve edebiyatıyla sürekli yakın temas halindeydiler.

Bu kapsamlı yenilikler için gerekli sermaye, devlet veya belediyeler tarafından, ekseriya yurt dışından alınan borçlarla temin ediliyordu. Bu borçların maliyetleri yüksekti. Üstelik imar işlerinin vergi yükü çoğunlukla bunların faydasının göremeyecek durumda olanlara düşüyordu. Bu işlerin getirdiği faydaların çoğundan nereyse ücretleri Bükreş ve Sofya'da o kadar yüksekti ki bir işçi tramvayı ancak arada sırada kullanabiliyordu. Şehir merkezindeki sokak ışıklandırması da aynı şekilde

Osmanlı Mirası

—Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin bir inceleme yazısından öğrendiğime göre muhteşem Osmanlı imparatorluğu, bu 523 yılda, bütün bir Yugoslavya'da 3500 cami ve Mescid, 1500 mektep, 300 medrese, 400 tekke, 1000 çeşme, 500 han, 200 hamam, 25 misafirhane, 50 türbe, 40 saat kulesi, 15 bedesten, 60 imaret, 40 kervansaray, 15 kütüphane, 1000 sebil, 25 Dar'ül Hadis, 100 köprü, 50 kale, yapmış ve yaşatmıştı. (Ekrem Hakkı AYVERDİ, Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları, Vakıflar Dergisi, 1956, III. S: 151) [62]

—Osmanlı Devletinin gayrimüslimlere ve eserlerine verdiği değere rağmen Osmanlı eserlerinin birçoğu maalesef yok edilmiştir. Örneğin; "Macaristan'daki ayakta kalan tek minare Eğri (Eger) şehrindedir. Ama onun da Camisi yıkılmıştır. Budin'de ise tek bir cami kalmamıştır. Hâlbuki 17. asrın sonlarında Budin'de (Budapeşte) 81, Eğri'de 47, Pecs'te ise 17 Cami vardı!" [63]

—Şu anki Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan Burmalı Cami - Yugoslavya döneminde- Askeri karargâh yapmak üzere yıkılmıştı. Ancak kısa bir süre sonra bu bina şiddetli deprem sonrasında yıkılmış. Şu an da ise meydan olarak kullanılmaktadır.[64]

[62] Yavuz Bülent BAKİLER, Üsküp'ten Kosova'ya, TDV, Ankara, 8. baskı 1997, S:59

[63] A. Haluk DURSUN, S:167

[64] Yavuz Bülent BAKİLER, a.g.e, S:71–72

nispi bir azınlığın faydalandığı bir rahatlıktı.

Eleştirmenlerin –siyasi yelpazenin hem sağında hem sol kanadından yazarların- bazıları ülkelerinin kurtuluşunu Osmanlı idaresinde hüküm süren kurumlara geri dönülmesinde görüyordu. Mesela, 19. yüzyılın ikinci yarısının önde gelen Sırp sosyalisti Svetozar Markoviç, yunanlı politikacı ve yazar Ion Dragoumis bunlardan sadece ikisiydi.[65]

3.2. Osmanlı Mirası

1914'te Balkanlardaki Osmanlı memleketleri, İstanbul ve Trakya art bölgesinden ibaret kalmıştı. Balkan halkları beş yüzyıl boyunca tek bir bayrak altında birlikte yaşamışlardı. Bu sebeple birçok etkileşim olmuştu.

Bir balkan devleti ne kadar milliyetçi olmak isterse istesin, Osmanlı idaresinin mirası, her bireyin hayatının ayrılmaz bir parçası ve de kolayca silinemeyecek bir parçasıydı. Mesela bütün ulusların dillerine pek çok Türkçe kelime girmişti. 1966'da Saraybosna'da, Sırpça-Hırvatça dillindeki Türkçe kelimeleri liste halinde sunan, 657 sayfalık bir sözlük yayımlandı. Diğer dillerde aynı şekilde etkilendi. Aynı şekilde balkan mutfağı da diğer yakın doğu ülkelerinin mutfaklarıyla benzerlik göstermektedir ve yine mesela Rusya, İtalya veya Avusturya mutfaklarından farklıdır.

Balkan vatandaşı, Osmanlı hayatının pek çok veçhesinin fevkalade güzel olmasından da istifade etmiştir. Gerek camiler, köprüler, hanlar ve devlet daireleri gibi kamu binalarını da gerekse şahsi evlerde olsun, Osmanlı mimarisi, yerini alan her şeyden katkat üstündü.

Osmanlı kültürü, bahçelere ve tabiata da, özellikle nehirlere ve akarsuya da büyük değer vermiştir. Avrupalı seyyahlar balkan manzarasının masalımsı güzelliğinden çok etkilenmiştir.

Meşhur bir seyahatnamede şöyle denir: "Bir Türk şehrinin, durumu ne olursa olsun ve hangi noktadan bakarsanız bakın, kendine has bir cazibesi vardır. Atalarının kırsal içgüdülerine sadık kalan Türk daima yavan kente tabiatın şiirselliğini katmaya çalışır; çatıların kefaretinin minare külahlarını çoğaltarak öder ve nereye ev yaparsa bir ağaç diker.[66]

3.3. Birinci Dünya Savaşı (1914–1918)

Balkan milliyetçi hareketlerinin neredeyse tamamında devrimci bir komplo unsuru mevcuttu. Son derece romantik söylemlerle şiddet ve terör, belli hedeflerin gerçekleştirilmesinde büyük rol oynamıştı. Kendine has semboller, bayraklar, yeminlerle ayrıntılı törenleri olan gizli dernekler yaygındı.

---

[65] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:46–52

[66] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2 S:109–111

I. dünya savaşından önce Sırpların ulusal hassasiyetleri artmış ve iki derneğin kurulmasına yol açmıştı. Birincisi Narodna Odbrana (Ulusal Savunma) Aralık 1908 kuruldu. İkinci örgüt, yaygın adıyla Kara El olarak bilinen Ujedinjenje Ili Smrt (Birlik ya da Ölüm) 1911'de ortaya çıktı.

28 Haziran 1914'te Habsburg Veliahtı Franz Ferdinand ve eşi Saraybosna'da suikasta uğradı. Ziyaret iyi planlanmamış; konukları korumak için yeterli muhafız götürülmemişti. Tarih, Sırpların milli bayramı (Vidov Dan) olan Kosova Savaşının yıldönümüydü. Suikastı fiilen gerçekleştiren Gavrilo Princip, Bosnalı devrimci gençliğin pek çok bakımdan tipik örneğiydi. Suikastçıların hepside aşırı Sırp milliyetçileriydi.[67]

I. Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914 tarihinde Avrupa'da başlamış, ancak dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin katılması ve diğer kıtalardaki sömürgelere de yayılması nedeniyle "Dünya Savaşı" olarak adlandırılmıştır. 1914'te başlayan savaş 1918 yılında sona ermiştir. 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak savaştan çekilmiştir.

Birinci Dünya Savaşında Balkan ülkelerinden Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaşa girdiler. Diğer Balkan ülkeleri Yunanistan, Sırbistan ve Romanya ise savaşın ilerleyen zamanlarında itilaf devletleri ismi verilen İngiltere, Fransa gibi ülkelerin yanında yer aldı.[68]

I. Dünya Savaşı'nın başlamasındaki genel nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Avusturya-Macaristan imparatorluğunun veliahdı Ferdinand'ın Gavrilo Princip isimli bir Sırplı tarafından öldürülmesi
2. Milliyetçilik düşüncesi
3. Sömürgecilik (ham madde ve pazar arayıcılığı)
4. Avrupa devletleri arasındaki ekonomik ve siyasi rekabet (özellikle de Almanya ve İngiltere arasında)
5. Aşırı silahlanma hareketi
6. Doğu Sorunu

Osmanlı Devleti İttihat ve Terakki hükümetinin gizli anlaşmaları sonucu 2 Ağustos 1914 günü savaşa girdi. Bu savaşta Osmanlı Devleti Çanakkale'de başarılı olmasına rağmen, diğer cephelerde başarılı olunamadı.

Birinci dünya savaşı sonunda milyonlarca insan hayatını kaybetti. Balkan Coğrafyasında çok ciddi bir değişiklik olmadı.

İmparatorluklar ya savaş sırasında yada sonrasında dağıldı. Rus Çarlığı 1917 Bolşevik Devrimiyle sona erdi. Komünist Rusya savaştan çekildi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu savaştan hemen sonra dağıldı. Macaristan Devleti kuruldu.

---

[67] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2 S:113–121

[68] Romanya, 17 Ağustos 1916'da, Yunanistan, 27 Haziran 1917'de İtilaf Devletleri safında savaşa girdi.

Balkanlarda 1918 yılında kurucu halklar **Sloven-Hırvat Sırp Krallığı** kuruldu. (I. Yugoslavya). Bosna Hersek ve Makedonya asli unsur olarak sayılmadı. Bosna Hersek Avusturya Macaristan İmparatorluğunun dağılmasıyla yeni kurulan Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığının sınırları içerisinde yer aldı.

3.4. Rus Devrimi Ve Balkan Komünist Partileri

1917 Rus Devriminden önce Avrupa ve Balkanlarda Sosyalist Akımlar örgütlenmişlerdi. O dönemde mevcut olan bütün küçük komünist grupları bir araya getiren Birinci Enternasyonel, 1864'te Karl Marks tarafından örgütlendi ve 1876'ya kadar faaliyet gösterdi. Sosyalist partilerin gevşek bağlarla birleştiği İkinci Enternasyonel ise 1889'da kuruldu. Mart 1919'da Sovyet hükümeti, **Komintern** adıyla bilinecek bir Üçüncü Enternasyonel oluşturmak için girişimde bulundu. Birinci konferansa katılım sayısı sınırlı idi. Sadece Sovyetlerde ikamet edenler katıldı. İkinci konferansa ise 41 ülkeden 200 delege katıldı. Delegeler arasında en yaygın dil ve "kurucular" Karl Marks ve Friedrich Engels'in dili olduğundan **Almanca** konuşuldu.[69]

Marksist programlara sahip sosyalist teşkilatlar, özellikle Bulgaristan ve Romanya'da ortaya çıktı. En güçlü sosyalist hareketin en zayıf sınaî temele sahip devlet olan Bulgaristan'da ortaya çıkması ilginçtir. 1891'de Dimitur Blagoev, Bulgar Sosyal Demokrat Parti'yi kurdu. 1893'te Bükreş'te bir sosyal demokrat parti kuruldu.

Bolşevik devriminden sonra demokrat partiler, Sovyet hükümeti ve onun ideolojik programına yönelik bir tavır benimsemek durumundaydı. Bu partiler bundan sonra ikiye bölündü; daha aşırı grup Komünist adını alırken, geri kalanlar ilk isimlerini korudular. Böylece 1919'da Bulgar sınırlı Sosyalistler, Komünist Partisi oldu.

Macaristan'da Mart 1919'da Bela Kun, bu dönemde Sovyet toprakları dışında kurulan tek komünist hükümetin başına geçti.

Bütün Avrupa'da olduğu gibi, Balkanlardaki komünist hareketler de yabancı bir gücün ulusal çıkarlarına açık bağlılıklarıyla ciddi şekilde zayıfladı. Partiler doğrudan Sovyet hükümetine bağlı ve onun hâkimiyetindeydi.[70]

---

[69] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:205

[70] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:147–148

3.5. Balkan Otoriter/Dikta Rejimleri (1918–1941)

Birinci Dünya Savaşından sonra Balkan devletleri ekonomik sorunlarla uğraşmak zorunda kaldı. Toprak reformu birçok balkan ülkesinin gündeminde idi. Sanayileşme, işsizlik diğer sorunlardı. Tabiî ki en önemli mesele, ırk temelli çatışmalardı. Balkan mozaiğinde maalesef hâkim ırklar diğer ırkları asimile etme çabası içerisinde olmuşlardır. Bu sebeple de birçok insan büyük zulümler ve katliamlar görmüştür.

Birinci dünya Savaşından sonra sükûnet sağlanmadı. Sadece sorunlar beklemeye alındı. İlk on yıl (1918–1928) sakin geçti. Sonrasında tarihe 'Büyük Buhran' olarak geçen Ekim 1929'da ABD'de borsanın çökmesi krizin başlangıcı oldu. Avrupa'da ekonomik koşullar 1933'e kadar kötüleşti. 1929'daki istikrarlı koşullara ve sınaî seviyeye ancak 1936'da ulaşılabildi.[71]

Rusya'daki **komünist rejim tehdidi** ve Almanya ve İtalya'daki **faşist partilerin iktidara gelmesi** ile birlikte, Balkanlardaki rejimler de **–istisnasız tamamı-** otoriter eğilimler artmağa başladı. Otoriter/dikta rejimlerin ortak özelliği olarak, Meclis ya baskı altına alındı yada kapatıldı. Basına sınırlama getirildi. Komünistler, büyük bir baskıya uğradılar. Baskılardan dolayı bir kısmı tutuklandı, bir kısmı yurtdışına kaçtı bir kısmı ise yeraltına çekildi.

İkinci dünya savaşı öncesinde balkan ülkelerinde otoriter rejimler kuruldu. Yugoslavya'da Kral Aleksandra, Romanya'da Kral Carol, Bulgaristan'da Kral Boris, Arnavutluk'ta Ahmed Zogu ve Yunanistan'da General Metaksas gibi.

Balkan ülkelerinin hepsinde –Arnavutluk hariç- Rus Devriminden önce Sosyalist Partiler mevcut idi. Bolşevik Devrimi Sosyalist Partiler için yol ayırımı oldu.

Teorik olarak savaş sonrası sınırlar ulusların kendi kaderine kendilerinin karar vermesi ilkesine dayansa da, bu ilkenin uygulanması, çok şüpheliydi ve esasen galip güçlerin lehine idi.

II. Dünya savaşının çıkmasından hemen önceki yıllarda, Bolşevik devrimi tehdidi, hem gerçek hem de hayali olarak, gerek uluslar arası ilişkilerde gerekse bütün devletlerin iç politikasında hayati rol oynuyordu.

Avusturya, sanayileşmiş bir ülkeydi. Macaristan'ın ayrılmasıyla tarımsal desteğini kaybetti. Milletler Cemiyeti kanalı ile Avusturya ekonomik yardım aldı. Ekonomisi 1925 yılından itibaren düzene girdi. Lakin hiçbir zaman sağlamlığa kavuşmadı. 1929 yılındaki ekonomik buhran Avusturya'yı da iflasa sürükledi. 1933 yılında Almanya'da Nazi Partisi'nin

[71] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2 S:194

iktidara gelmesiyle Avusturya Nazi Partisinin de kışkırtmasıyla nihayet 1938 yılında Avusturya'yı Almanya'ya ilhak etti.

Macaristan'ın mütarekeden sonra iç durumu karıştı. Michael Karolyi yeni Macaristan Cumhuriyetinin başbakanı idi. Lakin müttefiklerin baskısı ile Karolyi, Transilvanya'yı Romenlerin işgaline bırakmak zorunda kalınca 1919 Martında istifa etti. Bolşeviklerin de kışkırtmasıyla duruma işçiler ve Sovyet askerleri hâkim oldu. Lenin ve Kerensky'nin yakın arkadaşı Macar komünistlerinden Béla Kun Macaristan'ı bir Sovyet Cumhuriyeti ilan etti. Lakin Macar asilleri karşı bir hareketle, Kont Julius Karolyi, kont Bethlen ve Amiral Horthy milli bir Macar ordusu hazırlayarak Béla Kun üzerine yürüdüler. 1919 Kasımında komünist rejim Amiral Horthy tarafından tasfiye edilmiş oldu. Ancak Trianon barışı Macarlar için bir şok oldu. Çekoslovakya'ya Presburg'u, Avusturya'ya Burgenland'ı ve daha da ağırı Yugoslavya'ya Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i ve Romanya'ya da Transilvanya'yı bıraktı. Macaristan 1920 yılında tekrar Krallık rejimini ilan etti. Amiral Horthy naib ünvanını aldı. Kont Bethlen başbakan oldu. Macaristan'da Horthy-Bethlen rejimi bir diktatörlük rejimi idi. 1932 yılında General Gömbös Macar başbakanı oldu. Gömbös zamanında Macaristan Faşist Partisi iç politikaya hâkim oldu.

Çekoslovakya, 1918 Ekiminde ortaya çıkmıştır. 1921 yılında 6,5 milyon Çek nüfusuna karşılık, 2,2 milyon Slovak, 3,1 milyon Alman vardı. Ayrıca Macarlar, Polonyalılar ve Yahudilerde vardı.[72]

Yugoslavya**,** Temmuz 1928'de, Karadağlı bir Radikal Parti vekili bir meclis oturumu sırasında Stefan Radiç'inde aralarında bulunduğu beş Hırvat Köylü Partisi vekilini vurdu.[73] Bu dönemde Sırp Hırvat çatışması en önemli mesele idi. Hırvatlar federal bir sistem kurulmasını istemekte idiler. Buna karşın Aleksandr bunu kabul etmedi. 1929 yılında parlamentoyu feshetti ve diktatörlük rejimi başlamış oldu. 1931 anayasası ile tek parti sistemi kabul edildi ve memleketin ismi Yugoslavya[74] oldu. (Devletin adı Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığından Yugoslavya'ya çevrildi. "Tek Kral, tek millet, tek devlet" şiarı benimsendi.[75]) Fakat Kral Aleksandr, Fransa ziyareti sırasında Marsilya'da Hırvat tedhişçileri tarafından suikast sonucu öldürüldü. (Ekim 1934)[76]

---

[72] Fahir ARMAOĞLU, 20. yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914–1980, Türkiye İş Bankası, 1991, Ankara, C:1, S:177–182

[73] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:165

[74] Yugoslavya Sırpça "Güney Slav" anlamına gelir.

[75] Tanıl BORA, Milliyetçiliğin Provokasyonu (Belgeler, Sorunlar, Yugoslavya, Birikim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 1995, (1. baskı 1991) S:45–46

[76] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:182–184

Romanya, I. Dünya Savaşından topraklarını en fazla genişleten ülkelerden biri oldu. Avusturya'dan Bukovina'yı, Macaristan'dan Banat'ı, Rusya'dan Besarabya'yı ve Bulgaristan'dan Dobruca'nın bir kısmını aldı. Savaş ertesinde iş başında Julius Maniu'nun Köylü Partisi vardı. Bu dönemde toprak reformu yapılarak köylüye toprak dağıtıldı. Kral Ferdinand'ın ölümü üzerine yerine oğlu II. Carol hükümdar oldu. İlk etapta Codreanu liderliğinde faşist **"Demir Muhafızlar"** kuruldu. Kral bu teşkilata dayanarak monarşik diktatörlük kurdu. Ancak daha sonra bu örgütte Kral tarafından tasfiye edildi. Böylelikle 1938 Şubatında itibaren Romanya Kral Carol'un monarşik diktatörlüğü altına girdi.[77]

Bulgaristan, ikinci balkan savaşında ve I. Dünya savaşı sonrasında toprak kaybetmişti.1919 yılında Aleksandr Stambuliski'nin "Çiftçi Partisi" iktidara geldi ve 1923 yılına kadar iktidarda kaldı. Stambuliski geniş bir toprak reformu yaptı ve hatta krallığın topraklarını da köylüye dağıttı. 1923 yılında Stambuliski öldürüldü. 1935 yılında Kral Boris monarşik diktatörlüğünü kurdu.[79]

1925'te Sofya Katedrali'nde bir bomba patladı ve 128 kişi öldü; olaydan iki komünist parti üyesi sorumlu tutuldu. Hükümet bundan sonra bu hareketi sindirmek için kararlı bir çaba gösterdi ve bunu toplu tutuklamalar takip etti.[78]

Yunanistan'ın I. Dünya Savaşına katılması sırasında Müttefikler Kral Konstantin'i Krallıktan uzaklaştırıp yerine oğlu Aleksandr'ı geçirdiler. 1920 yılında ölen Aleksandr'ın yerine tekrar babası Konstantin krallığa geldi. Fakat Mayıs 1924 yılında Yunan parlamentosu krallığı kaldırarak Cumhuriyeti ilan etti.

1935 yılında -11 yıl sonra- tekrar monarşiye geçti. Kral Yorgi başa geçti. Memleket, General Metaksas Hükümetinin yönetimi altında diktatörlük ile yönetilmeye başlandı.[80]

1936 yılında Yunan Kralı, İoannis Metaxas'ı başbakanlığa getirdi. Metaxas başbakanlığa gelir gelmez parlamentoyu feshetti ve 1938'de ömür boyu başbakan ilan edildi. Metaxas 1941'deki ölümüne kadar ülkeyi faşist özellikler gösteren bir diktatörlükle yönetti. Metaxas kendi yönetimine (Klasik Yunan ve Bizans'tan sonra) "Üçüncü Uygarlık" adını vermiş; koyu bir kralcı olarak basını susturmuş, muhalifleri sürgüne göndermiş ve tam bir baskı yönetimi kurmuşsa da belli bazı reform hareketleri de gerçekleştirmiş ve ülkenin savunmasını güçlendirmiştir.[81]

---

[77] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:184–185

[78] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:180–181

[79] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:185–186

[80] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:186–187

[81] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

Metaksas hükümeti daha sonra göreve başlama tarihinden dolayı Dört Ağustos Rejimi adını almıştır.

Başka yerlerdeki diktatörlükler gibi bu hükümet de önce muhtemel muhalefet kaynaklarını sindirmeye yöneldi. Siyasi partiler kanun dışı ilan edildi; liderleri ya hapse atıldı ya da yeni rejime bağlılıklarının beyan ettiler. Komünist Parti yeraltına indi. Basın sıkı bir denetim altına alındı. Ve eğitim teftişe tabi kılındı.

Metaksas rejimi pek çok bakımdan İtalya ve İspanya'daki rejimlere benziyordu. General, diğer diktatörleri örnek alarak **Archigos**, yani **lider** unvanını aldı. Hiçbir zaman geniş bir taraftar kitlesi bulamayan hareketinin aynı zamanda kendine has üniformaları, sloganları, selamları ve şarkıları vardı. Başlangıçta belli bir ideolojisi olmasa da kısa zamanda son derece milliyetçi bir program geliştirdi. Metaksas taraftarları, Yunan tarihinde üç büyük dönem olduğunu beyan ediyordu. **Klasik dönem**, **Bizans dönemi** ve **Dört Ağustos Rejimi..**. Olağan muhafazakâr erdemler olan aile, din, istikrar, sosyal ve siyasi düzen kuvvetle vurgulanıyordu. Erkek çocuklara askeri eğitim vermek, kızlara da ev işlerinde hünerler kazandırmak için farklı sosyal sınıflardan çocukları bir araya getirmeyi hedefleyen bir ulusal Gençlik Örgütü kuruldu. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı başlarken, diğer Balkan devletlerinde olduğu gibi Yunanistan'da da güçlü bir otoriter rejim mevcuttu.[82]

***Arnavutluk*,** 1920'de Fransa, İtalya ve Yugoslavya'nın protestolarına rağmen Milletler Cemiyeti'ne kabul edildi.[83] 1920'lerde Arnavutluk, bir komünist Partisi olmayan tek Balkan ülkesiydi.

3.6. İkinci Dünya Savaşı (1939–1944)

Arnavutluk II. Dünya Savaşı'nda Mihver Devletler tarafından işgal edilen ilk ülkeydi. Dünya Çekoslovakya ve Polonya'daki Alman askeri faaliyetlerine odaklanmışken; Benito Mussolini, Arnavutluk'a hücum ederek işgal etti.

II. Dünya Savaşı'nın başında balkanlarda okuryazarlık oranı [84]

Yunanistan	27
Bulgaristan	32
Yugoslavya	40
Romanya	50
Arnavutluk	85

İtalya, 25 Mart 1939'da Arnavutluğa ültimatom verdi. Bu ültimatomun şartları arasında İtalyan ordusunun işgalinin kabul edilmesi talebi de vardı. Kral Zogu bu durumda ailesi ile birlikte Yunanistan'a kaçtı. 7 Nisan'da İtalyan ordusu Arnavutluğa girdi, fazla bir direnişle karşılaşmadı ve çok az zayiat verdi. 12 Nisan'da Arnavutluk Meclisi toplandı ve

[82] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:223

[83] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:189

[84] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:254

İtalya'nın idaresinde İtalya ile birleşmek için oy kullandı; sonra da dağıtıldı. İdarenin başında Şevket Verlaçi vardı. Arnavutluk artık bağımsız bir devlet değildi; ordusu ve dışişleri hizmeti İtalyan idaresine bağlanmıştı. Nisan'da bir heyet tacı III. Vittorio Emanuele'ye sundu.[85]

Ağustos 1939'daki Nazi-Sovyet Paktı kuşkusuz iki dünya savaşı arasındaki dönemde imzalanan en önemli antlaşmadır.

1 Eylül'de Alman ordusu Polonya'yı işgal etti. İngiliz ve Fransız hükümetleri daha sonra, verdikleri garantilere uyarak savaş ilan etti.

Polonya'nın mağlubiyetini savaş meydanlarındaki hareketsizlik dönemi izledi. Sonra, 1940 Nisan'ında Alman ordusu Danimarka ile Norveç'i işgal etti ve Mayıs ayında Fransa'ya karşı büyük bir taarruz başladı. Mussolini 10 Haziran'da Fransızlar kesin olarak mağlup edildikten sonra savaşa girdi.[86]

1940 yılında Sovyet orduları Baltık devletlerine girdi; göstermelik halk oylamaları yaptırıp ülkeleri Sovyetler Birliği'ne iltihak etmek isteyen kukla rejimler kuruldu. 26 Haziran'da Sovyetler Besarabya için Romanya'ya 24 saat süreli bir ültimatom verdi.

Savaşta başka hiçbir Balkan devleti açıkça Yunanistan'ın yanında yer almasa da Türkiye, Bulgaristan savaşa girdiği takdirde kendisinin de müdahale edeceği konusunda Sofya'yı uyararak diplomatik destek verdi. Bu hareket Bulgaristan'ı frenledi.[87] 1 Mart'ta Bulgaristan Üçlü Pakt'a katıldı.

Şubat 1941'de İngiliz birliklerinin Yunanistan'a girmesiyle, Hitler Marita Operasyonu'nu uygulamak için son kararı verdi. Almanya kısa sürede Yunanistan'ı ele geçirdi. Yunan ordusu, yarımadanın güneyine doğru çekilirken Yunanistan'daki İngiliz birlikleri de personel olarak Girit adasına tahliye edilir. Hemen hemen tüm silah ve araçlar Almanlara bırakılmak zorunda kalınmış, personelin tahliyesi kıl payı gerçekleştirilebilmiştir. Yunanistan, 24 Nisan 1941 günü teslim olur.[88]

Barbaros Operasyonu 22 Haziran'da başladı ve bu tarihte İtalya ile Romanya, Sovyetler Birliğine savaş ilan etti. Slovakya ertesi gün, Finlandiya, 24 Haziran'da ve Macaristan'da 27 Haziran'da onları izledi.

---

[85] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:230

[86] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:235–236

[87] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:241

[88] http://tr.wikipedia.org ilgili madde

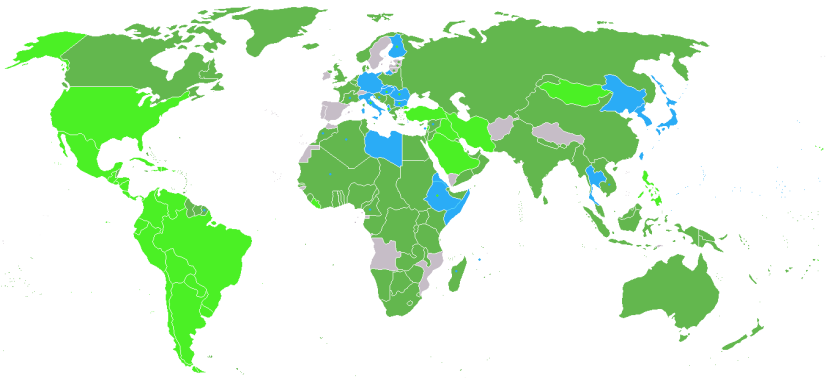

2. Dünya Savaşı'na katılan devletler

Müttefik Devletler yeşil (Pearl Harbor Saldırısından sonra katılanlar açık yeşil), Mihver Devletleri mavi (işgal ve ilhak edilen devletler dâhil) ve tarafsız ülkeler gri renkle belirtilmiştir.

1941 yazında savaş Balkan yarımadasını böylece içine çekmişti. Bütün devletler savaşa katılmıştı. Arnavutluk, Yunanistan ve Yugoslavya düşman işgali altındaydı.

Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan'la savaşıyordu ve Makedonya'yla Trakya'yı işgal etmişti.

1941 yılı Haziran ayında Almanya Sovyetler Birliğini işgal ettiğinde, bütün Balkan devletlerini kuşatan bir düşmanlık ortamı oluştu. Japonya 7 Aralık 1941 tarihinde Amerika ve İngiltere'ye düşmanca tutum sergileyip Pearl Harbor'a ve Uzak Doğu'daki üslerine saldırdığında savaş tam anlamıyla uluslar arası bir nitelik kazanmış oldu.[89] (Harita: II. Dünya Savaşı)

Kısaca 2. dünya savaşında Arnavutluk İtalyanlarca, Yugoslavya[90] ve Yunanistan[91] Almanlarca işgal edildi. Bulgaristan ve Romanya mihver devletler safında yer aldı.

İkinci Dünya Savaşında Yugoslavya

İkinci Dünya Savaşında Yugoslavya Almanlar tarafından işgal edildi. Almanların desteklediği Hırvatlar, Sırplara karşı büyük bir katliam gerçekleştirdiler. Bu dönemde 350 bin Sırpın öldürüldüğü tahmin edilmektedir.

Daha önceki ulusalcı Hırvat itikadına göre, Sırplar sadece dönme Hırvatlar olarak kabul edildi ve bu nedenle de mezhep değiştirmeye zorlandı. Bu dönemde yaklaşık olarak 200–300 bin civarında Ortodoks, Katolik oldu. Bu politika istenilen sonucu doğurmadığından hükümet bir Hırvat Ortodoks kilisesi açtı. Bu kiliseye giden kişilere de Hırvat denildi; ancak farklı bir

[89] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:259–260

[90] Yugoslavya 25 Mart 1941 tarihinde Almanya'nın yanında savaşa katılmak için karar almıştı. Ancak bir gün sonra askeri darbe oldu. Ve askeri rejim Mihver devletler safından ayrıldığını ilan etti.

[91] Yunanistan Metaksas döneminde tarafsızlığını korudu. Ancak Metaksas'ın ölümünden sonra İngiliz ordusunun ülkede konuşlanmasına izin verdi. Böylece Almanların işgalini kolaylaştırmış oldu. 7 Mart 1941 de bir zırhlı tugayı da içeren 57 bin kişilik bir İngiliz gücü Yunanistan topraklarında konuşlanmıştır.

inancı benimsedikleri söylendi.[93]

Yugoslav Komünist Partisi'nin genel sekreteri olan Josip Broz Tito liderliğindeki Partizanlar işgalci güçlere karşı direnişe geçti. Almanlar ve İtalyanlar zor durumda kaldı. Almanlar buna karşın bir misilleme politikası geliştirdiler. Örneğin 1941 yılı Eylül ayında Alman direktiflerine göre, öldürülen her bir alman için tam 100 rehine öldürülecek ve yaralanan her bir Alman için ise 50 kişi öldürülecekti. Ekim 1941 yılında on Alman'ın öldürülmesi ve 26'sının yaralanması üzerine çocuklarda dâhil olmak üzere tam yedi bin kişilik bir şehrin bütün nüfusu öldürüldü.[94]

Ustaşa Devleti

Yugoslavya'nın önemli bir bölümünü işgal eden Almanya, Sırbistan topraklarında bir işgal yönetim merkezi oluşturdu. Almanya'nın güdümünde bir "Bağımsız Hırvatistan" kurulması için önce Hırvat Köylü Partisi ile temas kurdu. Partinin Almanya ile işbirliğini reddetmesi üzerine, Ande Paveliç önderliğindeki faşist Ustaşa örgütü uygun bulundu. Avukat Ande Paveliç, Hırvatça "ayaklanan", "asi" anlamına gelen Ustaşa örgütünü, 1929 yılında, Sırp egemenliğine karşı Hırvat milliyetçileri arasında silahlı mücadele fikrinin yaygınlaştığı dönemde kurdu. Örgüt hedefini bağımsız Hırvatistan kurmak olarak açıklamıştı. İlk etapta Almanya'dan destek görmeyen bu örgüt İtalyanlarca desteklendi. Faşist İtalya yönetimi altında çete eğitim kampları örgütlendi. Ustaşalar 1941 yılına dek kitleselleşemedi.

Ustaşaların Amblemi

"Bağımsız Hırvat Devletini" (10 Nisan 1941) Almanlardan devralan Ustaşa yönetimi başlangıçta belirli bir kitle desteği buldu. Ancak bu kitlesel destek Dalmaçya'nın İtalyanlar tarafından ilhak edilmesiyle azaldı.
Bu dönemde Ustaşalar tam bir terör estirdiler. Kiril alfabesini ve Sırpça kökenli sözcüklerin kullanımını yasakladılar. Ustaşa'nın açıkça ifade edilen hedefleri arasında, Sırp nüfusun üçte birini Hırvatistan ve Bosna'dan sürmek, üçte birini Katolikleştirmek, üçte birini yok etmekti. Araştırmacı Vladimir Dediyer, Ustaşa'nın yaklaşık 800 bin Müslüman, Sırp, Yahudi ve Çingeneyi öldürdüğü iddia etmektedir.[92] Örgüt, 1945 yılında dağıldı.

1944 yazında Alman güçleri Balkanlardan çekilmeye başladı. Ekim ayında partizanlar Sovyetler Birliği'nin de yardımıyla Belgrad'ı aldı. Ülkenin kontrolünü ellerinde bulunduran Tito'nun kuvvetleri iç politikadaki rakiplerinden kurtulmakta özgürdü ve bunu da çok canice yaptılar.[95]

---

[92] Tanıl BORA, S:49–52

[93] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:279

[94] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:283

[95] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:286

1943 yılı Kasım ayında Yayçe kongresinde Makedonya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerini oluşturan altı öğeden biri olduğu açıklandı.[96]

Çetnikler

Sırbistan'da Alman işgaline karşı ilk örgütlenen güç, **Draja Mihayloviç** önderliğindeki Sırp milliyetçisi **Çetnik** (Çeteci) örgütü oldu. Çentiklerin temel hedefi Yugoslavya'da Sırp hegemonyasını tesis etmek ve Sırbistan'daki bütün milletleri ülkeden atmaktı.

Çentiklerin yanı sıra, Yugoslavya Komünist Partisinin önderliğindeki Partizan güçleri de Almanlara karşı direniş örgütledi.

Partizanların çekirdeğini, İspanya iç savaşında Franko Faşizmine karşı savaşmış olan 1300 Yugoslav komünistten arta kalan 300 tanesi oluşturmuştur.

Çentikler ve Partizanlar 1941 sonbaharına kadar Alman işgaline karşı birlikte mücadele ettiler. Ancak 1941 kışında, Çentikler bütün enerjilerini Partizanla savaşmaya yönelttiler.[97]

Yugoslavya'nın 1941 yılında Alman ve İtalyan ordularınca işgal edilmesinin ardından bir gerilla hareketi görünümü altında örgütlenen Çetnikler, aslında işgale direnmekten çok, işgali fırsat bilerek ülkeyi "Büyük Sırbistan"a hazırlamayı hedefliyorlardı. 100 bin Bosnalı Müslüman'ı, bu nedenle katlettiler.

Çetniklerin lideri Draja Mihailoviç, fanatik bir Sırp milliyetçisi oluşunun yanında, aynı zamanda bir "Anglophile" (İngiliz-sever) ve kıdemli bir masondu. Çetniklerin komuta kademesi de ağırlıklı olarak masonlardan oluşuyordu. Bu "loca bağlantısı", Çetniklerin ABD ve İngiltere ile olan ilişkilerini "katalize" ettiği için oldukça büyük bir önem taşıyordu.[98]

3.7. Yunan İç Savaşı (1944–1949)

Yunan İç Savaşı, 1944–1949 yılları arasında Yunanistan'ı siyasi istikrarsızlık içine iten, etkileri 1955 yılına kadar hissedilen ve temelde sağ-sol mücadelesi olan savaştır.

İç savaş 1949 yılında son buldu. Ocak ayında General Papagos ordunun yönetimini ele geçirdi. Yunan iç savaşında hükümet tarafından 70 bin, isyancılar tarafından 38 bin kişinin öldüğü ileri sürülmektedir.[100]

Markos, bir bölgeyi tahliye ettiklerinde, yerli halkın çocuklarını da beraberinde götürdüler. 28 bin civarında çocuğun evlerinden uzaklaştırıldığı ve büyük bir kısmının sınır ötesine gönderildiği bilinmektedir. Bunlardan sadece 10 bin kadarı evlerine geri dönebildi.[99]

[96] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:288

[97] Tanıl BORA, S:52–53

[98] http://www.harunyahya.org/kitap/bosna/bosna4a.html

[99] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:333

3.8. Komünist Rejimler Dönemi (1945–1990)

Balkanlarda sosyalist örgütlenmeler 19. yüzyıldan itibaren başlamıştı. Bolşevik devrimiyle sosyalist partilerin yol ayrımına geldiklerini yukarıda ifade etmiştik. İkinci dünya savaşı sırasında Mihver güçlerine karşı ulusalcılar ve komünistler birlikte savaştı. İkinci dünya savaşı sona ermesiyle Ulusalcılar ve komünistler karşı karşıya geldiler ancak Yunanistan hariç hepsinde kısa sürede komünistler iktidarı ele geçirdiler. Yunanistan ise kıl payı **"kurtuldu".**

Balkan ülkelerindeki açık Sovyet etkisine rağmen zamanla komünizmin farklı yorumları ortaya çıktı. Bu yorumlar içerisinde en uç noktayı Arnavutluk oluştururken, Tito önderliğindeki Yugoslavya zamanla Stalin'den farklı bir çizgi izledi.

Balkanlarda Komünist Rejimler Döneminde Öne Çıkan İsimler

Arnavutluk	Enver hoca	16.10.1908–11.04 1985
Yugoslavya	Josip Broz Tito	07.05.1892–04.05.1980
Bulgaristan	Todor Jivkov	07.09.1911–05.08.1998
Romanya	Georghe Georghiu-Dej	08.11.1901–19.03.1965

İkinci dünya savaşından sonra kurulan komünist rejimlerin tamamında -özellikle ilk yıllarda- muhalefete karşı büyük zulümler yapıldı. Muhalif olanlar Batıcı olarak yaftalanıp, işbirlikçi, ajan yaftası yiyorlardı.

Bulgaristan'da, Avantajlarına rağmen Atavatanı Cephesi rejimi kendisi için, savaş sonrası döneminin en kötü terörizm belgelerinden birini kazandı. Muhtemel bir muhalefeti engellemek için hemen inanılmaz bir çaba başlatıldı. "Halkın Milisleri" oluşturuldu ve toplu katliamlar yapmak için harekete geçti. Yakalanan şüpheliler ise "Halkın Mahkemesinde" yargılandı. Böylece insanlara, geçmiş şikâyetleri için hak arama, zararlarının öcünü alma ve siyasi avantajlar kazanma için birçok fırsat doğmuş oldu. 1944 yılı Aralık ayında, hükümet eski hükümetin naiplerini ve üyelerini mahkemeye verdi. Prens Cyril, General Mihov, Filov, Bozhilov, Bagrianov, savaş dönemi bakanlarından 25 tanesi ve meclisteki 68 milletvekili idam edildi. Hükümet mahkemedeki 10.897 kişiden 2138'inin idam kararını onayladı. Ancak rakamlar bundan çok daha fazlaydı. Bütün bu yaşanan yasadışı ve son derece zalim uygulamalar halkın yıldırılmasında çok büyük bir rol oynadı; insanların pasif itaati benimsemesine neden oldu.[101]

Bulgaristan'ın savaş sonrası yıllarda Türkiye ile bazı sorunları oldu. 1940 yılında Bulgaristan'ın eline geçen ve 1945'ten sonra da elinde bulundurduğu Güney Dobruca'da önemli sayıda Türk yaşamaktaydı. Bulgar hükümeti göç etmeleri için Türklere büyük baskılar

[100] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:334

[101] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:310

uyguladılar. 1950'lerin başında 150 bin kadar Türk nüfusun göç etmesine rağmen 1965 yılında bölgedeki Türk nüfusu hala 750 bin civarında idi. Buna ek olarak savaştan sonra 45 bin kadar Yahudi İsrail'e gitmek üzere ülkeden ayrılmıştı.[102]

Yugoslavya'da Kasım 1945'te anayasal meclis toplandı; monarşi kaldırıldı ve Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kuruldu. Altı cumhuriyet ve Sırbistan'ın içerisinde iki otonom eyalet kuruldu. (Kosova ve Voyvodina)[103]

Yugoslavya'nın Kominform'dan Çıkarılması

Batı Bloğu'nun, Sovyet yayılması ve tehlikesi karşısında kendisini Avrupa'da toparlamaya ve Sovyetler karşısında güçlü bir duruma gelmeye başladığı sırada, Sovyet Blok'unda da mühim bir çatlak ve çatışma meydana gelmiş ve Sovyetlerin Balkanlarda en kuvvetli kolu sayılan Yugoslavya Moskova'dan kopmuştur. Arkasındanda, Yugoslavya 28 Haziran 1948 de Kominform'dan çıkarılmıştır.

Yugoslavya'nın Kominform'dan ve Moskova'dan kopması, esasında, iki devlet arasında 1945'ten beri gelişmekte olan sürtüşmelerin bir neticesi olup, bu sürtüşmeler 1948 yılı başından itibaren bir çatışma haline gelmiştir. İki ülke komünist partileri arasında, 1948 yılının Mart-Nisan-Mayıs aylarında teati edilen ve karşılıklı ithamları taşıyan mektupların incelenmesinden çıkan neticeye göre, çatışmanın sebepleri şu noktalarda toplanmakta idi:

Josip Broz Tito,

7 Mayıs 1892 yılında Hırvatistan'da doğdu. (Ölümü 4 Mayıs 1980) On beş çocuklu fakir bir köylü ailesinin yedinci çocuğudur. Babası Hırvat, annesi Slovaktı. Beldrad büyükelçiliği yapmış olan bir İngiliz büyükelçisi tito için; "onun en önemli güçlerinden biri pragmatizmdi. Onun belirli şartlarda gerçekleştirilmesi mümkün olmadığı açıkça belli olan ideal bir siyasi yapıyı zorla dayatmak gibi kuramcı niyetleri yoktu."

Yugoslavya, İşçi göçüne müsaade eden tek komünist ülkeydi.[104]

1. Diğer uydu ülkelerde olduğu gibi, Sovyetler, Yugoslavya'yı da tam manasıyla kontrolleri altına almak istemiş, fakat Yugoslav lideri Tito buna müsaade etmemiştir. Çünkü

Yugoslavya'nın komünist rejim altına girmesi, Sovyet askerleri veya Sovyet Rusya'nın sayesinde değil, Tito ve "Partizanlarının" Almanlara karşı yaptığı silahlı mücadele sonunda

[102] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:395

[103] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:314–315

[104] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:414–421

olmuştu. Diğer uydu ülkelere göre bu farklılık, Tito'ya, Moskova'ya karşı davranışında büyük bir bağımsızlık sağlamış ve Moskova da bunu hazmedememiştir.

2. Tito Yugoslavya'da kendi komünist rejimini kurduktan sonra Moskova'ya dayanmakla beraber, onun kendisine özgü tasarıları vardı. Tito, kendisini Balkanların bir lideri yapmak istiyordu. Bu amaçla, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile çeşitli işbirliği anlaşmaları ve ittifak antlaşmaları imzalanmıştı. Tito, bu ülkeleri Belgrad etrafında toplamak ve hatta Yunanistan'da Markos galip geldiği takdirde Yunanistan'ı da katarak, bir Balkan Federasyonu kurmak istiyordu. Bu ise Sovyetleri ürküttü. Pravda gazetesi 28 Ocak 1948 de yayınladığı bir yazıda böyle bir federasyonu "sun'i bir federasyon" olarak vasıflandırdığı gibi, Stalin de Yugoslav liderlerine, böyle bir federasyona taraftar olmadığını söylemişti. Sovyetler, Tito'nun, böyle büyük bir federasyonun başına geçip, komünist dünyasının 2 numaralı lideri haline gelmesinden korkmuşlardı.

3. Yine Balkan Federasyonu ile ilgili olarak Sovyetlerin canını sıkan bir nokta da, Yugoslavya'nın Arnavutluk üzerinde kurduğu nüfuzdu. Arnavutluk, bir kısım Yunan toprakları üzerindeki iddiaları sebebiyle, Yunanistan'a karşı Yugoslavya'ya dayanma yoluna gitmiş ve hatta Tito da Arnavutluk'a bir miktar asker göndermişti. Sovyetler Stalin'in deyimi ile Yugoslavya'nın Arnavutluk'u "yutmasından" endişe ediyorlardı.

Yalta Konferansında Churcill ve Stalin Yugoslavya'nın %50-%50 paylaşılmasını kararlaştırdılar. Yugoslavya Komünist perde gerisindeki bu gelişmeleri tam bilmese de seziyordu, 11 Kasım 1945'te yapılan "seçimlerde" oyların %90'ını Halk Cephesi aldı.[105]

4. İki memleket arasında doktriner görüş ayrılıkları da ortaya çıkmıştır. Sovyetler, Tito'nun da aynen Sovyet komünizmini ve sistemini tatbik etmesini istemişler, Tito ise buna karşı gelerek, komünizmi Yugoslavya'nın milli şartlarına göre tatbik etme çabasında idi. Tito'nun bu hareketi, milletlerarası komünizm hareketinde ilk "milli komünizm" tatbikatı olarak telakki edilebilir.

5. Nihayet, Yugoslavya'daki Sovyet ajanlarının faaliyeti de çatışmanın mühim sebeplerinden birini teşkil etmiştir. O kadar ki, Belgrad'daki Sovyet elçisi Yugoslavya'nın her türlü işlerine karışır bir hale gelmişti. Bu ise Yugoslav liderlerini sinirlendirmiştir.

Bu hadise ve Yugoslavya'nın Sovyet Bloğundan kopması, Sovyet Rusya için ağır bir darbe olmuştur. Onun için, bir süre Yugoslavya Sovyet Rusya'nın tehditlerine maruz kalmış ve bunun üzerine Amerika Yugoslavya'ya ekonomik ve askeri yardıma başlamıştır. 1953'te

[105] Tanıl BORA, a.g.e, S:59

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet-Yugoslav münasebetleri yumuşamış ise de, Moskova'nın çabalarına rağmen Tito tekrar Sovyet Bloğuna dönmeyip, 1961'den itibaren Nehru ve Nasır ile birlikte Bağlantısızlar (Non-Aligned) Bloğunun lideri olmuştur.[106]

Batılı devletler Yugoslavya'nın konumunun desteklenmesi ve Tito'nun iktidarda tutulması gerektiği kararına vardı. En önemli ekonomik yardım Amerika'dan geldi. Komünist bir rejime sağlanmış olan böyle bir yardımın ilk örneği olarak, Amerikan hükümeti 1949 yılı Eylül ayında 20 milyon dolar borç verdi. Takip eden dönemde diğer yardımlar geldi. Toplamda 1,2 milyar dolar yardım aldı. Bunun sadece 55 milyon doları geri ödendi.[107]

Arnavutluk'ta ise, Ocak 1946'da monarşi kaldırıldı ve bir Halk Cumhuriyeti ilan edildi. En kuramcı ve en aşırı rejim, sosyalist devletlerin en küçük ve en fakirinde kurulmuştu.

1908 yılında doğmuş olan Enver Hoca orta sınıf Müslüman bir aileden geliyordu. Doğu Avrupa komünist liderlerin ayrılan en önemli özelliği, çok yüksek bir eğitim düzeyine sahip olması ve Batı Avrupa'daki ve özellikle 1930–1936 yılları arasında yaşadığı Fransa'daki geniş çaplı tecrübesiydi.

İlk yılarda Yugoslavya ile ilişkileri çık iyi idi. Yugoslavya'nın 1948'de Kominform'dan çıkarılmasından sonra ilişkiler bozuldu. 1948 yılı Temmuz ayında, Yugoslav danışmanların ülkeyi terk etmeleri için 48 saat verildi; ekonomik anlaşmalar iptal edildi ve şiddetli bir basın kampanyası başlatıldı.[108]

Aralık 1961 yılında Sovyetler Birliği, Arnavutluk ile olan ilişkilerini resmi olarak sona erdirdi. 1968 yılında Çekoslovakya'nın işgalinden sonra Arnavutluk resmi olarak Varşova Paktından çekildi.[109] Komünizmin bir başka versiyonu olan Çin'deki rejimle yakınlaştı. Ülkeye Çin'den maddi ve teknik yardımlar gönderildi.

Romanya'da Yugoslavya örneğinde olduğu gibi zamanla SSCB ile soğuk rüzgârlar esti.

Romanya Devlet Başkanı, Dej'in dış politikası, bilhassa 1955'ten itibaren belirgin bir şekilde Moskova'nın dışına kayma eğilimi göstermiştir. Romanya'nın bir yandan Batıya açılma ve bir yandan da milli komünizm yolunda attığı adımlar, 1958 yılından itibaren Moskova-Pekin çatışması ile iyice arttı.[110]

---

[106] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:449–451

[107] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:350

[108] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:355

[109] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:410–411

[110] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:481–482

4 Haziran 1963 günü Devlet Başkanı Georghiu-Dej şöyle diyordu: "Her sosyalist ülkenin tek başına gelişmesine ait egemenlik ve milli bağımsızlığına tam saygı" prensibine dayanması gerektiğini söylüyordu.

Romanya Devlet Başkanı ve İşçi Partisi Birinci Sekreteri Georghe Georghiu-Dej 1965 Martında öldü. Parti sekreterliğine Nicolae Çavuşesku getirildi.

1967 Arap-İsrail savaşı Romanya'yı Varşova Paktından biraz daha uzaklaştırdı. Savaş üzerine Varşova Paktı ülkeleri İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmesine rağmen Romanya ilişkileri kesmedi.

Romanya'da yıllara göre Türk ve Yahudi Nüfusu[111]

	1930	1956
Türk	154.772	14.329
Yahudi	728.115	146.264

Yine Sovyetlerin 21 Ağustos 1968'de Çekoslovakya'yı işgal etmesine karşı sert bir tepki vermesine rağmen birkaç gün sonra - Romanya'nın işgal edilme korkusundan- dolayı geri adım atmıştır.[112]

Romanya'da da Bulgaristan'daki gibi göçler yaşandı. Birçok Türk Türkiye'ye göç etti.

3.9. Avrupa Birliği Süreci, Komünist Rejimlerin Çöküşü ve Yugoslavya'nın Dağılması

Avrupa Ekonomik Topluluğu-AET, (bugünkü ismiyle Avrupa Birliği-AB) 1957 yılında 5 ülkenin girişimiyle kurulmuştu. Balkan ülkelerinden AB'ne ilk giren Yunanistan oldu. II. dünya savaşında Yunanistan, Almanya tarafından işgal edildi. Almanya'nın 1944 yılında çekilmesiyle iç savaşa sürüklenen Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de askerler yönetimi ele geçirdi. Askeri cunta dönemi baskıların arttığı yıllar oldu. 1974 yılına kadar devam eden askeri rejim Kıbrıs'ta da darbe ile yönetimi ele geçirdi. Adada Türklere yapılan baskı askeri darbe rejimi ile şiddetlendi. Türkiye Cumhuriyeti Temmuz ayında askeri bir harekât düzenledi ve adanın bugünkü sınırları olan kuzey Kıbrıs kesiminin güvenliğini sağladı.

Yunanistan'da 1974 yılında yapılan referandum sonucunda %70 krallığın kaldırılması yönünde oy kullandı.

Kıbrıs'a Türkiye'nin müdahalesi Yunanistan'a demokrasi getirdi. Hem Kıbrıs'taki hem de Yunanistan'daki askeri rejim devrildi. Yunanistan'ın önü açıldı. Hızla gelişme sağladı ve 1981 yılında Avrupa Birliğine tam üye oldu.

[111] Barbara JELAVİCH, a.g.e, C:2, S:398

[112] Fahir ARMAOĞLU, a.g.e, C:1, S:555–563

Komünizmin Çöküşü

1989 yılına gelindiğinde Komünizmin kalesi Sovyetler Birliğinde Gorbaçov yeni açılımlar yapmıştır. Sovyetler Birliğinden sonra peş peşe bütün komünist rejimler yıkılmağa, çok partili rejime geçilmeğe başlandı. Komünist partiler isim değişikliğine gittiler, tekrar tarih tekerrür etti. İlk kuruluş yıllarındaki gibi sosyalist/sosyal demokrat kimliğe büründüler. Seçimleri büyük çoğunlukla liberal eğilimli partiler kazandı. Böylelikle Balkan ülkelerindeki ortalama 45 yıllık komünist diktatör rejimleri macerası sona erdi. Komünist rejimler altında yaşayan halkın büyük çoğunluğu fakirdi. Komünist rejimlerin yıkılmasıyla birlikte hızla ekonomik durum düzelmeğe başladı.

	Bağımsızlık	AB Giriş
Arnavutluk	1913 Osmanlı'dan	
Slovenya	1991 Yugoslavya'dan	1 Mayıs 2004
Hırvatistan	1991 Yugoslavya'dan	
Makedonya	1991 Yugoslavya'dan	
Bosna	1992 Yugoslavya'dan	
Karadağ	3 Haziran 2006'da Sırbistan'dan ayrıldı	
Kosova	17 Şubat 2008'de Sırbistan'dan tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etti.	
Romanya	1878 Osmanlı'dan	1 Ocak 2007
Bulgaristan	1908 Osmanlı'dan	1 Ocak 2007
Yunanistan	1830 Osmanlı'dan	1 Ocak 1981

Yugoslavya'nın Parçalanması

En sancılı değişiklik Yugoslavya'da gerçekleşti. 1992 yılında çoğunluğunu Sırpların oluşturduğu Yugoslav Federal ordusu önce Slovenya sonra Hırvatistan ve Bosna Hersek'e saldırdı. Boşnak halkı büyük bir katliamlar yaşadı. Tarihi eserler özellikle tahrip edildi. Kadınlara toplu tecavüzler yapılı. Ancak tüm bu zulümlere rağmen Aliya İzzetbeğoviç önderliğindeki Boşnaklar Allah'ın yardımı ile Sırpları geri püskürtüler ve bağımsızlıklarını korumuş oldular. Bosna 2.Endülüs olmaktan kurtuldu.

Sonuç yerine

Osmanlı'nın Balkanları terk edeli henüz yüzyıl geçmedi. Balkan halkları Osmanlı Devletinden bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bölgede sular halen durulmadı. Uzun yıllar birlikte yaşamış olan halklar birbirlerine düşman edildi. Her ulus kendi devletini kurmak istedi. Ancak homojen bir nüfus olmadığından birçok sorun yaşandı. Katliamlar, asimilasyon çabaları ve göç gibi. Üstelik birçoğu hem köken itibariyle hem de din olarak yakın olmalarına rağmen ulusalcılık virüsünden kurtulamadılar.

Balkanlar bizim için hala et ve kemik gibi ayrılmaz bir parçamızdır. Resmi ideoloji her ne kadar reddi miras içinde olmuşsa da bir zamanlar, artık tarihimize sahip çıkmanın zamanıdır.

Kaynaklar:

Kitaplar

1. **Barbara JELAVİCH,** Balkan Tarihi–1 18. ve 19. Yüzyıllar, Küre Yayınları, İstanbul, 2006
2. **Barbara JELAVİCH,** Balkan Tarihi–2 20. Yüzyıl, Küre Yayınları, İstanbul, 2006
3. **Peter BARTL,** Millî Bağımsızlık Hareketleri Esnasında Arnavutluk Müslümanları (1878–1912) Bedir Yayınevi, İstanbul, 1998
4. **Osman KARATAY/Bilgehan A. GÖKDAĞ,** Balkanlar El Kitabı Cilt 1 / Tarih Karam Yayınları, Çorum, 2006,
5. **Yavuz Bülent BAKİLER,** Üsküp'ten Kosova'ya**,** Türkiye Diyanet Vakfı**,** Ankara, 8. baskı 1997, (1976 yılına ait gezi notları)
6. **A. Haluk DURSUN,** Nilden Tuna'ya Osmanlı Yazıları Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006 (1. Basım 2000)
7. **Tanıl BORA,** Milliyetçiliğin Provokasyonu (Belgeler, Sorunlar, Yugoslavya, Birikim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı 1995 (1. baskı 1991)
8. **Necmettin ALKAN,** Dağılan Yugoslavya Mozaiğinde Bosna, Beyan Yayınları, İstanbul, Nisan 1995
9. **Osman KARATAY,** Kosova kanlı ova, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998
10. **Yakup ÇİÇEK (Prof Dr),** Bulgaristan Hatıraları, İstanbul, 2000
11. **Harun Yahya,** Gizli El Bosna'da, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997
12. **Aliya İzzetbegoviç,** Konuşmalar, Klasik Yayınları, İstanbul, 10. baskı, 2008
13. **Fahir ARMAOĞLU (Prof Dr)**, Dünya Siyasi Tarihi C:1 İş Bankası Yayınları, İstanbul,

Makaleler

1. Türel YILMAZ (Dr) Balkan Tarihinden Bir Kesit: XIX.'uncu yüzyılda Balkanlarda Bağımsızlık Hareketleri

Web Adresleri

1. http://tr.wikipedia.org ilgili konular